

TÜRK YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ
1994-1995'DEN 1995-1996'YA GELİŞMELER

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
AĞUSTOS, 1996

I. GİRİŞ

Bu rapor Türk yükseköğretim sisteminin Ağustos 1996 tarihi itibarı ile durumunu sayısal veriler ile mümkün olan ölçüde kalite düzeyi bakımından irdeleyen ve karşı karşıya bulunulan sorunların giderilmesi yönünde 1996'da başlatılan bazı çalışmaları özetlemektedir.

Sayısal verilerin takdiminde Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nce her yıl yayımlanan Yükseköğretim İstatistikleri esas alınmıştır. Bu suretle belirli bir tarihte üniversitelerden toplanan bilgilerin iç tutarsızlığını önlemenin yanında, zaman içinde sağlanan gelişmeleri de tutarlı bir biçimde sergilemenin mümkün olacağı düşünülmüştür. Ayrıca, Türk yükseköğretiminin bugün ulaştığı olduğu noktanın tarihsel bir perspektif içinde görülebilmesi için sistemin kısa bir tarihçesi sunulmuştur.

II. TARİHÇE

Türk yükseköğretiminin tarihine ilişkin yayınların neredeyse tümünde Selçuk Türklerinin 11. yüzyılda Bağdat'da kurdukları Nizamiye Medresesi ile Fatih Sultan Mehmet'in 1463'de kurduğu İstanbul Medresesi'ne atıflar vardır. Ancak, İslam ülkelerinin ve bu ülkelerdeki kurumların, Avrupa'nın karanlık çağlarında, daha önceki bilimsel birikimi muhafaza ettikleri, hatta bilime bazı katkılarda buldukları, bu birikimin Endülüs yoluyla Avrupa'ya geçtiği ve İslam medreselerinin aynı yolla Orta Çağ Avrupası'ndaki üniversiteleri etkiledikleri ne kadar doğruysa, bugünkü Türk yükseköğretiminin kökenlerini medreselerde aramak da o kadar yanlıştır.

Bugünkü yükseköğretim kurumlarımız Batı'da olduğu gibi yüzlerce yıllık bir süreç içinde türlü değişikliklere uğrayarak ve hatta yer yer verilen büyük mücadeleler sonucunda şekillenmemiş, tersine, daha önce bu alandaki kurumlarımızın yerine geçmek üzere, Batı'dan olduğu gibi aldığımız kurumlardır.

Osmanlı donanmasının Çeşme önlerinde Rus donanmasınca ağır bir yenilgiye uğratılmasından sonra 1773'de kurulan ve bundan kısa bir süre sonra faaliyete geçirilen Mühendishane-i Berri-i Hümayun ile birlikte bugünkü İstanbul Teknik Üniversitesi'nin bir anlamda kökenini oluşturan Mühendishane-i Bahri-i Hümayun, 1827'de kurulan Tıbbiye ve 1834'de kurulan Harbiye, Batı türü yükseköğretim kurumlarının ülkemizdeki ilk örnekleridir. Ondokuzuncu yüzyılın sonuna doğru ve 20. yüzyılın başında, Fransa'daki Grands Ecoles'e benzer bir şekilde çeşitli bakanlıklara bağlı

olarak kurulan Mülkiye Mektebi (1877), Hukuk Mektebi (1878), Ticaret Mekteb-i Alisi (1882), Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane (1882) ve 1909'da Mühendis Mekteb-i Alisi adı ile reorganize edilen Mühendishane ile ara kademe teknik personel yetiştirmek amacıyla 1911'de kurulan Kondüktör Mekteb-i Alisi ülkemizdeki Batı türü yükseköğretim kurumlarının diğer örnekleridir. Bu kurumların bazıları bugünkü, İTÜ, Marmara, Mimar Sinan ve Yıldız Teknik Üniversitelerinin nüveleridir. 1863'de kurulan ve 1912'de mühendislik bölümleri eklenen Robert Kolej ise ülkemizdeki ilk Anglo-Amerikan türü yükseköğretim kurumu olup, bugünkü Boğaziçi Üniversitesi'nin nüvesidir.

Gülhane Fermanı'ndan kısa bir süre sonra modern bir üniversitenin kurulması 1846'da zamanın Maarif Meclisi'nce kabul edilmiş ve üniversite 1865'de açılmıştır. 1870 ve 1874'de iki kez reorganize edildikten sonra 1881'de kapanan üniversite, 1900'de Dar'ül-fünuni Osmani adı ile tekrar açılmış ve yeni kurulan Ulum-i Aliye-i Diniye, Edebiyat, Ulum-i Riyaziye ve Tabiiye şubelerinin yanında, daha önce kurulmuş olan Tıbbiye ve Hukuk mektepleri de Darülfünun'a bağlanmıştır.

1088'de kurulan Bologna Üniversitesi'nin ilk çağdaş üniversite olduğu kabul edilmektedir. Buna göre, ülkemizdeki ilk çağdaş üniversite Batı'daki ilk örneğinden ancak 800 sene sonra kurulabilmiştir.

Cumhuriyet'in ilanının hemen ardından başlatılan eğitim seferberliği ile yükseköğretim kurumlarının Anadolu'ya yayılmasındaki ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Ankara'da 1925'de Hukuk Mektebi, 1926'da Gazi Eğitim Enstitüsü ve 1930'da Ziraat Enstitüsü kurulmuştur.

Atatürk Cumhuriyet'in ilanından sonra Darülfünun üzerinde önemle durmuş ve bu kurumu değerlendirmek üzere davet edilen İsviçre'li Profesör Albert Malche'nin 31 Mayıs 1932 tarihli raporundan kısa bir süre sonra 1933'de Darülfünun lağvedilerek yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. 1933 Reformu (Kanun No: 2252) çağdaş üniversitenin ülkemizdeki gerçek başlangıcıdır.

Türkiye'nin ikinci üniversitesi, Yüksek Mühendis Mektebi'nin 1944'de reorganize edilmesi ile kurulan İTÜ olup, bu üniversiteyi 1946'da, Ankara'da daha önce kurulmuş olan mektep, fakülte ve enstitülerin birleştirilmesi ve bu meyanda yeni fakültelerin de bağlanmasıyla kurulan Ankara Üniversitesi izlemiştir. Ayrıca, 1946'da 2252 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırılmış, çıkarılan 4936 sayılı Kanunla üniversitelere "muhtariyet" verilmiştir.

1955-1957 dönemi çok geniş kapsamlı bir eğitim hamlesinin gerçekleştirildiği bir zaman dilimidir. 1955'de kurulan Ege Üniversitesi (Kanun No: 6575), Karadeniz Teknik Üniversitesi (Kanun No: 6594), Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Kanun No: 7307) ve Atatürk Üniversitesi (Kanun No: 6990) ile yükseköğretimin Anadolu'ya yayılması hız kazanmıştır. Aynı dönemde, Diyarbakır, Konya, Eskişehir, Samsun, İzmir ve İstanbul'da açılan ve İngilizce eğitim yapan maarif kolejleri, yukarıda sayılan dört üniversite ile birlikte, gerçek anlamda bir eğitim reformu paketi oluşturmuştur.

Sözü edilen dört üniversite, ülkemizin ilk kampus üniversiteleri olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca, bunlar arasında bulunan ODTÜ, İngilizce eğitim yapan ilk devlet üniversitesi olmanın yanında, gerek mütevelli heyet sistemi ile yönetilmesi, gerekse akademik yapısı itibarı ile tamamen bir Amerikan eyalet üniversitesi gibi kurulmuş olması bakımından da ülkemiz yükseköğretimine çok önemli bir yenilik getirmiştir.

27 Mayıs 1960 İhtilalinden sonra çıkarılan 115 sayılı Kanunla ODTÜ'nin kendine özgü yapısı muhafaza edilirken, İstanbul, Ankara, İstanbul Teknik ve Ege Üniversitelerinin Milli Eğitim Bakanlığı'na olan bağımlılıkları tamamen kaldırılmıştır.

1967'de Ankara Üniversitesi Hacettepe Tıp Fakültesi 992 sayılı Kanunla Hacettepe Üniversitesine, 1971'de de Robert Kolej 1487 sayılı Kanunla Boğaziçi Üniversitesi adıyla bir devlet üniversitesine dönüştürülmüş, böylece, Cumhuriyet'in kuruluşundan kırksekiz yıl sonra ülkemizdeki üniversite sayısı dokuza yükselmiştir.

1973 yılında çıkarılan 1750 sayılı Üniversite Kanunu ile 1765 sayılı Üniversite Personel Kanunu ODTÜ dışındaki tüm üniversiteleri tek bir çerçeve içinde toplama amacını gütmenin yanında, bir denetleme, planlama ve koordinasyon organı olarak, Milli Eğitim Bakanı'nın başkanlığında Yükseköğretim Kurulu adıyla merkezi bir organ kurulmasını da öngörüyordu. Ancak, Kanunun bu konudaki hükümleri 1961 Anayasası'na aykırı bulunarak, kısa bir süre sonra Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir.

1961 Anayasası'nda ODTÜ'ne ayrıcalık tanıyan bir madde bulunmasına rağmen, Anayasa Mahkemesi'nin mütevelli heyetin öğretim üyelerinin özlük haklarına ilişkin yetkilerini iptal etmesiyle ODTÜ'nin kendine özgü sistemi de 1976'da fiilen sona ermiştir.

Burada bir parantez açarak yükseköğretimde üniversiteler dışındaki gelişmelere de kısaca bakmakta yarar vardır. Mesleki eğitime

yönelik yükseköğretim kurumlarının 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarından itibaren açılmaya başlandığına yukarıda değinilmişti. Bunlardan Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane 1925'de Güzel Sanatlar Akademisine, Kondüktör Mekteb-i Alisi ise 1941'de dört yıllık Teknik Okul'a dönüştürülmüştür. Ulum-i Aliye-i Ticariye Mektebi'nin 1938'de Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu adıyla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmasından sonra aynı adı taşıyan okullar İzmir (1945), Ankara (1954), Eskişehir'de de (1958) açılmış, 1959'da çıkarılan 7334 sayılı Kanunla bu okulların adı İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi (İTİA) olarak değiştirilmiş ve 4936 sayılı Kanun'dakine benzer hükümlerle bu okullara da üniversitelere benzer idari ve akademik yapı verilmiştir. Adana İTİA'si 1967'de, Bursa İTİA'si ise 1971'de açılmıştır.

1969'da çıkarılan 1172 ve 1184 sayılı Kanunlarla Güzel Sanatlar Akademisi Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne (DGSA), Teknik Okul da Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi'ne (DMMA) dönüştürülmüştür.

Akademiler, üniversitelerden farklı olarak Batı'daki politekniklere benzer bir şekilde kitlesel mesleki eğitime ağırlık vermek amacıyla kurulmuşken, 1959'da çıkarılan 7334 ve 1971'de çıkarılan 1438 sayılı Kanunlarla giderek bu amaçlarından uzaklaşmışlar ve 1977'de çıkarılan 2095 sayılı Kanunla da üniversiteler ile akademiler arasındaki işlevsel farklılıklar fiilen ortadan kalkmıştır. Ancak, üniversiteler ile akademiler arasında çekişme başlamış ve Danıştay akademilerin çıkardığı yönetmelikleri sürekli olarak iptal etmiştir.

Hızla artan genç nüfusun yükseköğretime olan talebi 1960'lı yılların ortalarından başlayarak, çeşitli alanlarda mesleki öğretim yapan elliye yakın, kar amaçlı yüksekokulun açılmasına yol açmış ve bu okullardaki öğrenci sayısı kısa süre içinde elli bine ulaşmıştır. Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin bu okulları 1971'de Anayasa'ya aykırı bulması ile bu okullar 1418 sayılı Kanunla akademilere bağlanmıştır. Bu yola gidileceğine, ülke düzeyinde çağdaş bir akademik değerlendirme, kalite kontrolü ve akreditasyon sistemi kurularak bu tür yüksekokulların rekabet ortamı içinde ve denetim altında gelişmesi teşvik edilmiş olsaydı, yükseköğretimde halen karşı karşıya bulunduğumuz sorunların muhtemelen önemli ölçüde hafiflemiş olacağını öne sürmek mümkündür.

Tekrar üniversitelere dönersek, 1973-1981 arası üniversitelerin tam anlamı ile Anadolu'ya yayıldıkları bir dönemdir. Türkiye'nin her bakımından zor şartlar altında bulunduğu bu dönemde, Diyarbakır, Eskişehir, Adana, Sivas, Malatya, Elazığ, Samsun, Konya, Bursa ve Kayseri'de on yeni

üniversite kurulmuş ve böylece ülkemizdeki üniversite sayısı ondokuza yükselmiştir. Hızla artmakta olan üniversite ve bunlara başvuran öğrenci sayıları karşısında 1974 yılında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) kurularak üniversitelere merkezi sınavla öğrenci alınmasına başlanmıştır. Yükseköğretime artan talep karşısında, aynı yıl kurulan ve mektupla öğretim yapan YAYKUR ile ülkemizde örgün öğretim yanında açıköğretim veya daha doğru bir deyimle uzaktan öğretime de başlanmıştır.

1981 yılına gelindiğinde ülkemizde:

- * Üniversiteler,
- * Akademiler,
- * Bir kısmı diğer bakanlıklara, çoğu Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı iki yıllık meslek yüksekokulları ile konservatuarlar,
- * Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı üç yıllık eğitim enstitüleri,
- * YAYKUR,

olmak üzere beş türde toplam 166 yükseköğretim kurumunda 20.816 öğretim elemanı görev yapmakta ve YAYKUR'a kayıtlı 9.742 öğrenci dahil, toplam 237.369 öğrenci öğrenim görmekte idi.

1981'de çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Yükseköğretim Kurulu yeniden ihdas edilmiş, ülkemizdeki tüm yükseköğretim kurumları tek bir çatı altında toplanmış, akademiler üniversitelere, eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine dönüştürülmüş ve konservatuarlar ile meslek yüksekokulları üniversitelere bağlanmıştır. Bu düzenleme kapsamında İstanbul'da Mimar Sinan, Marmara ve Yıldız Teknik, Ankara'da Gazi, Antalya'da Akdeniz, İzmir'de Dokuz Eylül ve Edirne'de Trakya Üniversiteleri mevcut kurumların reorganizasyon ve birleştirilmesi ile oluşturulmuş, Van'da ise Yüzüncü Yıl Üniversitesi adı ile yeni bir üniversite kurulmuştur. Böylece, Türk yükseköğretim sistemi 1982 yılı itibarı ile yirmiyedi üniversite ile bunlara bağlı fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuar ve meslek yüksekokullarından oluşan birleşik bir yapıya dönüştürülmüştür. Bu meyanda, YAYKUR'un işlevleri Anadolu Üniversitesi'ne bağlı Açıköğretim Fakültesi'ne devredilerek uzaktan öğretimin ülkemizde yaygınlaşması hızlandırılmıştır.

Anayasa'da yer alan hükümlere uygun olarak getirilen yeni yasal düzenleme ile kar amacı gütmeyen vakıfların özel yükseköğretim kurumları kurmalarına imkan sağlanmıştır. Bu tür ilk üniversite olan Bilkent Üniversitesi 1984'de kurularak faaliyete geçmiştir. Ancak, Bilkent Üniversitesi'nin yasal konumu, Anayasa Mahkemesi'nde açılan iki davanın sonucunda, Mahkeme'nin bu tür üniversitelerin de kanunla kurulmaları gerektiğine karar vermesi üzerine, 1992 yılında çıkarılan 3785 sayılı Kanunla açıklığa kavuşmuştur.

ODTÜ'ne bağılı olarak faaliyet gösteren Gaziantep'teki fakülte ve okullardan oluşan Gaziantep Üniversitesi'nin 1987'de kurulması ile üniversite sayısı yirmidokuza yükselmiştir.

1992'de üniversite sayısında büyük bir artış gerçekleştirilmiştir. 3785 sayılı Kanunla Bilkent ile birlikte, Koç ve Kadir Has Üniversiteleri de kurulmuş, ancak, Kadir Has Üniversitesi bazı bürokratik engeller nedeniyle maalesef faaliyete geçememiştir.

3 Temmuz 1992'de çıkarılan 3837 sayılı Kanunla çoğu daha önce o illerde mevcut olan birimlerin nüve teşkil ettiği yirmibir yeni üniversite ile iki yüksek teknoloji enstitüsünün Urfa, Isparta, Aydın, Zonguldak, Mersin, Denizli, Balıkesir, Kocaeli, Sakarya, Manisa, Bolu, Hatay, Afyon, Kars, Çanakkale, Niğde, Kütahya, Tokat, Muğla, Kahramanmaraş, İzmir ve Kırıkkale illerimizde kurulması ile yükseköğretimin Anadolu'ya yayılması büyük ölçüde tamamlanmış ve üniversite sayımız elliüçe yükselmiştir.

1993'de Anadolu Üniversitesi'nin ikiye bölünmesi ile Eskişehir'deki ikinci üniversite olan Osmangazi Üniversitesi (496 sayılı KHK), 1994'de ülkemizin üçüncü vakıf üniversitesi olan Başkent Üniversitesi (Kanun No: 3961) ve yine 1994'de Fransızca eğitim yapan Galatasaray Üniversitesi'nin (Kanun No: 3993) kurulması ile ülkemizdeki üniversite sayısı ellialtıya yükselmiştir.

Böylece, 1923-1924 eğitim-öğretim yılından 1995-1996 eğitim-öğretim yılına kadar geçen yetmişiki yıllık Cumhuriyet döneminde:

- * Üniversite sayısı 1'den 56'ya;
- * Öğrenci sayısı 2.914'den 1.225.914'e;
- * Yıllık mezun sayısı 321'den 140.773'e (1994-1995);
- * Öğretim elemanı sayısı 307'den 49.234'e

yükselmiş olup, öğrenci sayısında 4000, yıllık mezun sayısında 450, öğretim elemanı sayısında ise 160 katlık artışların gerçekleştirildiği ve yükseköğretim kurumlarının İstanbul'dan Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar yayılmasının sağlandığı görülmektedir.

Zaman zaman içinde bulunulan olumsuz siyasi ve ekonomik şartlara rağmen, yer yer verilen büyük mücadeleler ve büyük fedakarlıklarla sağlanan bu gelişme Türkiye Cumhuriyeti'nin gurur tabloları ve çağdaş uygarlığı yakalama azim ve iradesinin önemli simgelerinden biridir.

Bu gelişmenin aynı azim ve irade ile sürdürülmesi içinde bulunduğumuz uluslararası konjonktür ile hızla gelişen teknoloji karşısında daha da önem kazanmıştır. Zira, yükseköğretim sisteminin ana ürünleri olan yeni bilgiler ve bilgili insan gücü artık bir ülkenin uluslararası rekabet gücünü belirleyen temel unsurlardır. Bu bakımdan 7.6.1996 tarih ve 4142 sayılı Kanunla İstanbul'da beş yeni vakıf üniversitesinin (Işık, Fatih, Sabancı, Bilgi ve Yeditepe) kurulmuş olması memnuniyet verici bir gelişmedir. Bunlardan Bilgi Üniversitesi'nin 1996-1997 eğitim-öğretim yılında öğrenci alması kesinleşmiştir.

III. YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ

Ülkemizdeki çeşitli liselerden mezun olan öğrenci sayılarının yıllara ve lise türlerine göre değişimi Tablo 1'de gösterilmiştir. Bu tabloda görüldüğü gibi, 1982-1983 öğretim yılında 179.004 olan lise mezunu sayısı 1994-1995 ders yılında 472.838'e yükselmiştir. Yine bu tabloda görüldüğü gibi, imam-hatip lisesi kökenlilerin toplam mezunlar içindeki payı % 8,8, diğer mesleki ve teknik lise mezunlarının payı ise % 33,9'dur. Buna göre, genel lise mezunlarının toplam içindeki payı % 57,3'tür.

Bir yükseköğretim kurumuna giremedikleri takdirde geçimlerini sağlayabilecek bilgi ve beceriden büyük ölçüde yoksun olan genel lise mezunları Türk yükseköğretim sistemi üzerinde oluşan demografik baskının temel nedenlerinden biridir. Zira, ülkemiz iş dünyasında işe yeni girenler için düzenlenen iş eğitimi (training) programları yaygın olmadığı gibi, genel lise mezunlarımızın da eğitimleri (education) itibarı ile bu tür programlara hazır olup olmadıkları tartışma konusudur.

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nce (ÖSYM) düzenlenen yükseköğretime giriş sınavlarının (Öğrenci Seçme Sınavı ÖSS ile Öğrenci Yerleştirme Sınavı ÖYS) son on dört yıl içindeki sonuçları Tablo 2'de gösterilmiştir. Bu tabloda görüldüğü gibi, 1983'de 361.158 olan aday sayısı 1996'da 1.389.776'ya yükselmiştir. Aday sayılarında bir önceki yıla göre artış oranları son beş yıl içinde sırası ile % 12, % 18, % 8, % 1 ve % 11'dir. Başka bir deyişle, yükseköğretime başvurularında bir durağanlaşma eğilimi görülmektedir. O yılki lise son sınıf öğrencilerinin toplam başvuru içindeki payı 1983'deki % 52,2 değerinden sürekli azalarak 1995'de % 37,1'e düşmüş, 1996 ise ilk kez bir önceki yıla göre artış göstererek % 39,1 değerinde gerçekleşmiştir.

TABLO 1

LİSELERDEN MEZUN OLAN ÖĞRENCİ SAYISININ LİSE TÜRÜNE VE YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ

EĞİTİM TÜR VE KADEMESİ	Y I L L A R												
	1982-83	1983-84	1984-85	1985-86	1986-87	1987-88	1988-89	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93	1993-94	1994-95
GENEL LİSELER													
Lise	99729	122008	107007	121163	119645	131263	136393	144698	176463	192162	262551	247749	229951
Anadolu Lisesi	1830	2161	2822	2824	3159	3959	4498	4722	6640	7611	10799	10971	18300
Akşam Lisesi	1756	775				528	524	663	658	756	782	1120	1193
Fen Lisesi	90	92	188	282	377	393	421	505	478	770	747	1132	1098
Anadolu Öğretmen Lisesi	2275	1791	2353	2588	3293	3250	2892	2565	2966	1348	2452	2967	3839
MESLEKİ VE TEKNİK LİSELER													
Erkek Teknik Öğretim	26696	31823	35115	42500	47935	47118	48839	58419	68617	72991	94317	66512	75733
Kız Teknik Öğretim	9599	9212	8956	9277	10317	11146	11768	12130	12695	13132	16134	16008	28471
Ticaret ve Turizm Öğretimi	21327	22215	22772	21218	20382	24790	23661	30701	38783	41029	48637	42332	56350
İmam-Hatip Liseleri	10982	13573	13896	15727	15974	17574	17280	17060	18323	20658	26285	46137	41386
Resmi Liseler Toplamı	174284	203650	193109	215579	221082	240021	246276	271463	325623	350457	462704	434928	456321
Özel Liseler Toplamı	4720	4542	4711	5362	5371	6337	6867	7593	9921	11411	12278	13834	16517
GENEL TOPLAM	179004	208192	197820	220941	226453	246358	253143	279056	335544	361868	474982	448762	472838

* Kaynak T.C. Milli Eğitim Bakanlığından alınan bilgiler.

TABLO 2

ÖSYM'DE DÜZENLENEN YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ SINAVLARININ YILLARA GÖRE SONUÇLARI
(LİSANS VE ÖNLİSANS DÜZEYİNDEKİ PROGRAMLAR)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
OSYS'ye Başvuru Sayısı	361158	436175	480633	503481	628089	693277	824128	892975	875385	977550	1154571	1249880	1263379	1398776
Lise Son Sınıf Düzeyinde Başvuru Sayısı	188536	199280	220162	229328	257858	277419	303077	336651	351941	375432	457476	486284	469245	547063
Lise Son Sınıf Öğr.nin Top. Baş. İçindeki Payı, %	52.2	45.7	45.8	45.5	41.1	40.0	36.8	37.7	40.2	38.4	39.6	38.9	37.1	39.1
Lise Mezunu Sayısı	179004	208192	197820	220941	226453	246358	253143	279056	335544	361868	474982	448762	472838	--
Fakülte ve 4 Yıllık YO.'lara Yerleştirilenler	67881	72931	67916	68139	68202	70465	76484	78707	81335	87086	110844	130390	139767	130164
2 Yıllık Meslek YO.'larına Yerleştirilenler	22373	27946	28515	28883	33065	36868	32338	34158	35633	40656	58658	74513	76602	86788
Orgün Öğretime Yerleştirilenler Toplamı	90254	100877	96431	97022	101267	107333	108822	112865	116968	127742	169502	204903	216369	216952
Açıköğretime Yerleştirilenler(Lisans)	14982	47999	60000	68911	73828	81356	85056	83388	82767	80917	130606	86472	82895	91471
Açıköğretime Yerleştirilenler(Önlisans)	--	--	--	--	--	--	--	--	--	51644	111080	79381	84733	76462
Açıköğretime Yerleştirilenler Toplamı	14982	47999	60000	68911	73828	81356	85056	83388	82767	132561	241686	165853	167628	167933
Toplam Yerleştirilenler	105246	148876	156431	165933	175095	188689	193878	196203	199735	260303	414732	370826	383974	384885
AÖF'e Yerleştirilenlerin Toplam İçindeki Payı, %	14.2	32.2	38.4	41.5	42.2	43.1	43.9	42.5	41.4	50.9	58.3	44.7	43.7	43.6
Lise Son Sınıf Öğr.lerinin Toplam Yerleş. İçindeki Payı, %	59.5	49.1	46.6	45.3	40.2	41.5	36.6	37.6	39.4	31.5	23.8	26.9	21.9	21.9
Toplam Yerleşenlerin Başvurulara Oranı, %	29.1	34.1	32.5	33.0	27.9	27.2	23.5	22.0	22.8	26.6	35.9	29.7	30.4	27.5
Toplam Yerleşenlerin Lise Mezunlarına Oranı, %	59.0	71.5	79.0	75.1	77.3	76.6	76.6	70.3	59.5	72.0	87.3	82.6	81.2	--

1983-1996 döneminde bir yükseköğretim kurumuna yerleştirilen öğrenci sayısı 105.246'dan 384.885'e yükselmiş, açıköğretimin yerleştirilenler içindeki payı 1993'de % 58,3'e yükseldikten sonra 1994'de % 44,7'ye, 1995'de % 43,7'ye, 1996'da da % 43,6'ya düşmüştür.

Yerleştirilen öğrencilerin başvurulara oranı 1983'de % 29,1 iken, 1989-1991 döneminde % 23 civarına düşmüş, 1995'de ise % 30,4'e yükseldikten sonra, 1996'da % 27,5'e düşmüştür.

1996 yılı rakamlarına bakıldığında iki yıllık önlisans ve dört veya daha çok yıllık lisans düzeyindeki örgün öğretim programlarına yerleştirilenlerin o yılki lise son sınıf öğrencilerinin % 40'ına, açıköğretimle birlikte toplam yerleştirilenlerin ise o yılki lise son sınıf öğrencilerinin % 71'ine karşı geldiği görülmektedir.

1983-1995 dönemindeki açıköğretim kontenjanları ile bu programlara yerleştirilen ve yerleştirildiği halde kaydolmayan öğrenci sayıları Tablo 3'de gösterilmiştir. Bu tabloda görüldüğü gibi, açıköğretim kontenjanları 1992'de başlayarak büyük oranlarda artırılmış, buna karşılık açıköğretime olan talep bağıl olarak azalmıştır. Örneğin, 1995'de 979.595 açıköğretim kontenjanı ilan edilmesine karşılık, sadece 167.605 öğrenci yerleştirilmiş, bunların da ancak 114.404'ü kayıt yaptırmıştır.

Açıköğretimdeki bu duruma karşılık, 1995 yılı rakamlarına göre, örgün öğretimde lisans düzeyindeki programlara yerleştirilenlerin yaklaşık tümü, önlisans düzeyindeki programlara, yani iki yıllık meslek yüksekokullarına yerleştirilenlerin ise yaklaşık % 70'i kayıt yaptırmaktadır.

TABLO 3

AÇIKÖĞRETİM KONTENJANLARI İLE YERLEŞTİRİLEN VE KAYDOLAN ÖĞRENCİ SAYILARI

YIL	KONTENJAN	YERLEŞTİRİLEN	KAYDOLAN	YER. HALDE KAYDOLMAYAN
1983	35000	14982	18898	--
1984	40000	47999	31003	16996
1985	50000	60000	40455	19545
1986	60000	68911	42722	26189
1987	55000	73828	54209	19619
1988	60000	81356	64289	17067
1989	65000	85056	69146	15910
1990	65000	83388	67022	16366
1991	65000	82767	66663	16104
1992	205917	132561	108730	23831
1993	616220	241686	139875	101811
1994	991661	165853	121383	44466
1995	979595	167605	114404	53201
1996	575220	167933	--	--

1996 Öğrenci Seçme Sınavı'na (ÖSS, ilk basamak) giren çeşitli grup adayların sayıları ve 105 ve üzerinde puan alarak sınavı kazanma yüzdeleri aşağıda gösterilmiştir.

<u>Aday Grubu</u>	<u>Sınavı Giren Sayısı</u>	<u>Sınavı Kazanma Oranı</u>
1996 lise son sınıf öğrencisi	533.224	63,1
Önceki yıldan beklemeli	1. 578	60,5
Dışarıdan lise bitirenler	8. 890	64,5
Daha önce girip de sınavı kazanamayan	572.775	75,0
Daha önce sınavı kazanan ve kaydolmayan..	45. 333	95,0
Daha önce sınavı kazanıp kaydolan	134. 950	96,5
Daha önce bir yükseköğretim kurumundan mezun olan	28. 593	97,4
Daha önce üniversiteden kaydı silinen	22. 783	94,6
Toplam (Genel başarı oranı)	1.348.126	(73,9)

Görüldüğü gibi, sınava giren adayların ancak % 73,9'u, yani 995.681 aday ilk basamakta 105 puan gibi oldukça düşük bir barajı aşabilmek, ikinci basamak, yani Öğrenci Yerleştirme Sınavı'na girmeye hak kazanmaktadır.

Daha önce her iki basamağı da başararak bir yükseköğretim kurumuna girmeye hak kazanıp da, çeşitli nedenlerle tekrar başvuran adayların toplam sayısı 231.659, bu gruptaki adayların toplam başvuruya oranı ise % 17,2'dir. Başka bir deyişle, yükseköğretime daha önce girmeye hak kazanmış öğrencilerin yaklaşık olarak beşte biri girdikleri programdan çeşitli nedenlerle memnun kalmayarak tekrar sınava girmektedir. Bu gruptaki adayların ilk basamaktaki başarı oranının % 95 civarında olmasına karşılık, bu oran daha önce girip de sınavı kazanamayanlarda ortalama % 75'e, sınava ilk kez giren 1996 yılı lise son sınıf öğrencilerinde ise ortalama % 63'e düşmektedir. Sınava ilk kez giren o yılki lise son sınıf öğrencilerinin, ilk basamak gibi nispeten kolay bir sınavdaki başarı oranının bu kadar düşük olması üzerinde önemle durulmaya değer bir husustur.

1996 Öğrenci Yerleştirme Sınavı'na (ÖYS, ikinci basamak) girmeye hak kazanan 950.487 adaydan 880.615'i sınava girmiştir. Sadece birinci basamak sınavı sonucu ile yerleşmek isteyen adaylarla birlikte 944.391 aday yerleştirme işlemine alınmıştır. İkinci basamak sınavı sonuçlarına göre yapılan işlemlerle yerleştirilen adayların dökümü aşağıdaki gibidir :

Örgün Lisans Programları	130.164
Örgün Önlisans Programları	86.788
Örgün Öğretim Toplamı	216.952
Açıköğretim Lisans	91.471
Açıköğretim Önlisans	76.462
Açıköğretim Toplamı	167.933
Genel Toplam	384.885

Görüldüğü gibi, 1996'da açıköğretim için 575.220 kontenjan tespit edilmesine karşılık, sadece 167.933 öğrenci bu programlara yerleştirilmiştir. Başka bir deyişle, açıköğretime olan talep düşmeye devam etmektedir.

İkinci basamak sınavı sonucunda bir yükseköğretim kurumuna yerleştirilen adayların gruplarına göre dağılım aşağıdaki gibidir :

<u>Aday Grubu</u>	<u>Yerleşen Sayısı</u>	<u>Yerleşenlere Oranı %</u>
1996 lise son sınıf öğrencisi	84.139	21,9
Daha önce girip de sınavı kazanamayan	209.331	54,4
Daha önce sınavı kazanan ve kaydolmayan	22.062	5,7
Daha önce sınavı kazanıp kaydolan	39.311	10,2
Daha önce bir yükseköğretim kurumundan mezun olan	12.068	3,1
Daha önce üniversiteden kaydı silinen	14.521	3,8
Diğer	3.453	0,9
Toplam	384.885	100.0

Yukarıda da değinilmiş olduğu gibi, üniversiteye giriş sınavına, o yılki lise son sınıf öğrencileri, daha önce sınavı girip de kazanamayanlar ve daha önce sınavı kazanarak bir yükseköğretim kurumuna yerleştirildiği halde tekrar sınava girenler olmak üzere başlıca üç grup aday girmektedir. Bu üç grup adaya ait birinci basamağa giren ve ikinci basamak sonucunda bir yükseköğretim kurumuna yerleştirilen sayıları ile sonuçta yerleştirilenlerin birinci basamağa girenlere oranı olarak tanımlanan ortalama başarı yüzdeleri aşağıda gösterilmiştir :

<u>Aday Grubu</u>	<u>İlk Başvuru</u>	<u>Yerleşen</u>	<u>Başarı. %</u>
1996 lise son sınıf öğrencisi ...	543.692	84.139	15,5
Daha önce sınavı kazanamayan...	572.775	209.331	36,5
Daha önce sınavı kazanıp tekrar giren	231.659	91.415	39,5
Toplam (Genel Başarı Oranı)	1.348.126	384.885	(28,5)

Görüldüğü gibi, nihai başarı oranına göre, ilk sırayı % 39,5 başarı oranıyla daha önce sınavı kazananlar almakta, bu grubu % 36,5 ile daha önce kazanamayanlar izlemekte ve o yılki lise son sınıf öğrencileri % 15,5 başarı oranı ile en sonda gelmektedir. Gerek ilk basamak gerekse her iki basamak sonucunda ortaya çıkan sıralama, ortaöğretimle yükseköğretime giriş arasındaki kopukluğun açık göstergesidir.

1996 yılında bir yükseköğretim kurumuna yerleştirilenlerin % 65'i genel lise, % 35'i meslek lisesi çıkışlı; % 40'ı kız, % 60'ı ise erkektir.

Eylül 1996'da yapılacak ek yerleştirme ve özel yetenek sınavıyla yerleştirme ile birlikte, toplam yerleştirilen sayısı bir miktar daha artacaktır.

Yukarıda sunulan istatistiki bilgiler ile sınava giren öğrenci grupları gözönüne alındığında şu sonuçlar çıkmaktadır :

a) Başvuru sayısındaki 1983-1996 döneminde meydana gelen yaklaşık 3,5 misli artışın başlıca nedenleri, çağ nüfusundaki, yani lise son sınıf öğrencilerindeki 2,5 misli artışın yanında, daha önce sınavı kazanamayıp da tekrar girenler ile kayıtlı olduğu halde program değiştirmek isteyenlerin sayısındaki artıştır.

b) Açıköğretime olan talep bağıl olarak büyük ölçüde düşmüştür. Bunun başlıca nedeni derece ve kademe ilerlemesi almak amacıyla açıköğretime başvuran devlet memurlarının bu talebinin zaman içinde karşılanmış olmasıdır.

c) 1983-1996 döneminde örgün öğretimde lisans düzeyindeki kontenjanlar yaklaşık 2, önlisans düzeyindeki kontenjanlar ise yaklaşık 3,5 misli artırılmıştır. Ancak, önlisans düzeyindeki programlar lisans düzeyindeki programlar kadar cazip değildir. Bunun muhtemel nedenleri ise meslek yüksekokulu mezunlarına yedek subaylık hakkı verilmemesi ve fakülte diplomasına atfedilen sosyal statüdür.

d) Yükseköğretime giriş için başvuran öğrenci sayısında son yıllarda bir durağanlaşma görüldüğüne yukarıda değinilmişti. Bunun yanında, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün aşağıda özetlenen projeksiyonlarına göre yükseköğretim çağ nüfusu da 1995'den itibaren azalma eğilimine girmiştir:

<u>YIL</u>	<u>ÇAĞ NÜFUSU (18-21 YAŞ)</u>
1994	5. 093. 000
1995	5. 228. 000
1996	5. 184. 000
1997	5. 142. 000
1998	5. 102. 000
1999	5. 063. 000
2000	5. 025. 000

Buna karşılık, ortaöğretimdeki okullaşma oranı ise sürekli olarak artmaktadır; bu oran 1985-1986'da % 32 iken, 1994-1995'de % 48'e yükselmiştir. Başka bir deyişle, yükseköğretime aday öğrenci sayısı artmaya devam edecektir.

Öte yandan, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün son bir yayınına göre (Türkiye Nüfusu, 1923-1994 Demografik Yapısı ve Gelişimi, 21. Yüzyıl Ortasına Kadar Projeksiyonlar), nüfus coğrafi olarak batıya kaydığı gibi, değer yargıları itibarı ile de "batılılaşmaktadır".

Bu gelişme gerçekleştiği takdirde yükseköğretime olan talebin de nitelik değiştirerek, her ne şekilde olursa olsun diplomadan, istihdam potansiyeli yüksek alanlar ile bu alanlardaki kaliteli programlara kayması beklenmektedir. Toplam başvuru sayısındaki artışın lise mezunu sayısındaki artışın üzerinde seyretmesi bu temayülün belki de ilk göstergesidir.

Nihayet, 1983-1995 döneminde Türk yükseköğretim sisteminin kontenjanlara göre örgün öğretimde 2,5, açıköğretimde ise yaklaşık 10 misli büyütülmesine rağmen, örgün öğretimdeki okullaşma oranı 1995'de ancak % 12,2'ye, açıköğretim dahil toplam okullaşma oranı ise ancak % 21,0'e yükseltilebilmiştir. Türkiye, örgün öğretimdeki okullaşma oranına göre rakibi olan ülkelerin halen oldukça gerisindedir. Bu bakımdan, Türk yükseköğretim sisteminin kalite ile istihdam ilişkisini öne çıkartmak kaydıyla büyümeye devam etmesi kaçınılmazdır.

Dolayısı ile sorun yükseköğretimin hangi yönde büyüyeceğidir. Açıköğretimi bugünkü hali ile büyüme alanı olarak görmek doğru değildir. Zira, yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi, açıköğretime olan talep bağıl olarak büyük ölçüde düşmüştür. Açıköğretim tedrici olarak asli işlevi olan yetişkinlerin teknolojik gelişmelere uyumlu bir biçimde sürekli ve tekrar eğitimine dönüştürülecektir.

Temel ilke gençlerin büyük kitlesinin mümkün olan en kısa süre içinde iş hayatına hızla uyum sağlayabilecek bir formasyona sahip kılınmasıdır. Bu itibarla Türk yükseköğretim sisteminin doğal büyüme alanı, tüm ileri ülkelerde olduğu gibi, iki yıllık meslek yüksekokullarıdır. Bu alanda başlatılan çalışmalarla gerekli görülen yasal düzenlemeler V. 3 nolu kısımda ele alınmıştır.

IV. LİSANS VE ÖNLİSANS DÜZEYİNDEKİ ÖĞRENCİ VE ÖĞRETİM ELEMANI SAYILARI

IV. 1. ÖĞRENCİ SAYILARI

Her yıl Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nce yayımlanan Yükseköğretim İstatistikleri'nden derlenmiş olan lisans ve önlisans düzeyindeki kayıtlı öğrenci ve mezun sayılarının yılları göre değişimi Tablo 4 ve 5'de, dört yıllık yüksekokullar ile iki yıllık meslek yüksekokullarının sayıları ile bu okullara kayıtlı öğrenci sayılarının gelişimi ise Tablo 6'da gösterilmiştir.

TABLO 4

ÜNİVERSİTELERDEKİ KAYITLI ÖĞRENCİ VE ÖĞRETİM ELEMANI SAYILARININ YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ

YIL	FAK.	KAYITLI ÖĞRENCİ SAYISI				ÖĞRETİM ELEMANI SAYISI					
		4 YIL YO.	A Ö F	2 YIL YO.	TOPLAM	PROF.	DOÇ.	Y.DOÇ.	DİĞER*	ARŞ.GRV.	TOPLAM
1983-1984	233655	13231	40874	34560	322320	1823	2596	2407	5023	7908	19757
1984-1985	271436	15793	65774	45182	398185	1891	2792	2503	6312	8451	21949
1985-1986	280820	17017	99063	52514	449414	1877	2899	2484	6659	9049	22968
1986-1987	284372	17679	124247	55302	481600	1911	3142	2714	7088	9527	24382
1987-1988	288035	14830	133586	58730	495181	1970	3331	3384	7383	10543	26611
1988-1989	294449	15665	175223	66381	551718	2772	2864	3469	7796	11213	28114
1989-1990	311363	33964	228860	61642	635829	4433	2181	3555	8340	12681	31190
1990-1991	328980	34967	260962	70801	695710	4678	2359	3683	8815	14117	33652
1991-1992	342697	40580	289745	75828	748850	4738	3121	3632	8957	13832	34280
1992-1993	390114	15004	347145	84040	836303	4932	3460	4089	9572	15527	37580
1993-1994	433064	17359	516826	105063	1072312	5366	3432	4823	10309	17481	41411
1994-1995	471495	21382	477315	125878	1096070	5831	3445	5414	10769	17644	43103
1995-1996	518698	22988	459460	148991	1150137	6581	3571	6165	12390	20527	49234

NOT: AOF sayılarına, 1992-1993 Öğretim Yılından itibaren iki yıllık programlar da dahil edilmiştir.

* Öğretim Görevlisi, Okutman, Uzman, Çevirici, Eğitim Öğretim Planlamacısı.

TABLO 5

ÜNİVERSİTELERİN LİSANS VE ÖNLİSANS DÜZEYİNDEKİ PROGRAMLARINA
KAYITLI ÖĞRENCİ VE MEZUN SAYILARI İLE AÇIKÖĞRETİMİN BUNLAR İÇİNDEKİ PAYI

YIL	KAYITLI ÖĞRENCİ SAYISI							MEZUN SAYISI						
	FAK.	4 YIL.YO.	2 YIL.YO.	Ö.Ö.TOP.	AÖF	TOPLAM	AÖF PAY,%	FAK.	4 YIL.YO.	2 YIL.YO.	Ö.Ö.TOP.	AÖF	TOPLAM	AÖF PAY.
1983-1984	233655	13231	34560	281446	40874	322320	12,7	29358	1652	8845	39855	25	39880	--
1984-1985	271436	15793	45182	332411	65774	398185	16,5	31243	1729	10862	43834	30	43864	--
1985-1986	280820	17017	52514	350351	99063	449414	22,0	36116	2609	14253	52978	4870	57848	8,4
1986-1987	284372	17679	55302	357353	124247	481600	25,8	42615	2343	17347	62305	6255	68560	9,1
1987-1988	288035	14830	58730	361595	133586	495181	27,0	46764	2453	17228	66475	5675	72150	7,9
1988-1989	294449	15665	66381	376495	175223	551718	31,8	47581	8199	12321	68101	5493	73594	7,5
1989-1990	311363	33964	61642	406969	228860	635829	36,0	46976	8880	14589	70445	8406	78851	10,7
1990-1991	328980	34967	70801	434748	260962	695710	37,5	47568	8009	16570	72147	9638	81785	11,8
1991-1992	342697	40580	75828	459105	289745*	748850	36,4	55148	2012	18590	75750	9396	85146	11,0
1992-1993	390114	15004	84040	489158	347145*	836303	41,5	60136	2182	19327	81645	12428	94073	13,2
1993-1994	433064	17359	105063	555486	516826*	1072312	48,1	64179	2584	24464	91227	23085	114312	20,2
1994-1995	471495	21382	125878	618755	477315*	1096070	43,5	66893	2720	29310	98923	34039	132962	25,6
1995-1996	518698	22988	148991	690677	459460	1150137	28,5	VY	VY	VY	VY	VY	VY	VY

VY: Veri yok

* Anadolu Üniversitesi açıköğretim programlarının tümü dahil edilmiştir.

TABLO 6

**YÜKSEKOKULLAR VE BU OKULLARDA
OKUYAN ÖĞRENCİ SAYILARININ YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ**

A. DÖRT YILLIK YÜKSEKOKULLAR (LİSANS)		
YIL	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI
1983 - 1984	35	13231
1984 - 1985	40	15793
1985 - 1986	41	17017
1986 - 1987	43	17679
1987 - 1988	39	14830
1988 - 1989	42	15665
1989 - 1990	69	33964
1990 - 1991	70	34967
1991 - 1992	74	40580
1992 - 1993	36	15004
1993 - 1994	52	17359
1994 - 1995	56	21382
1995 - 1996	59	22988
B. İKİ YILLIK MESLEK YÜKSEKOKULLARI (ÖNLİSANS)		
YIL	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI
1983 - 1984	77	34560
1984 - 1985	83	45182
1985 - 1986	88	52514
1986 - 1987	95	55302
1987 - 1988	106	58730
1988 - 1989	118	66381
1989 - 1990	108	61642
1990 - 1991	125	70801
1991 - 1992	132	75828
1992 - 1993	171	84040
1993 - 1994	235	105063
1994 - 1995	320	125878
1995 - 1996	372	148991

Not: B tablosuna iki yıllık tüm yüksekokullar (Adalet YO., Sağlık Hiz. Mes.YO., ...v.b.) dahildir.

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nce basıma hazırlanmış olan 1995-1996 Yükseköğretim istatistiklerine göre, 1995-1996 eğitim-öğretim yılı itibarı ile ülkemizdeki diğer yükseköğretim kurumları dahil, 376 fakülte, 64 yüksekokul ve 378 meslek yüksekokulunda yürütülen lisans ve önlisans düzeyindeki programlara kayıtlı öğrencilerin dökümü aşağıdaki gibidir:

A. ÜNİVERSİTELER

Örgün Öğretim

* Fakülteler	462.677
* 4 Yıllık Yüksekokullar	22.988
* 2 Yıllık Meslek Yüksekokulları	126.347
* İkinci Öğretim	
- Lisans	56.082
- Önlisans	22.583

Açıköğretim

* Lisans	177.125
* Önlisans	282.335

Üniversiteler Toplamı1.150.137

B. DİĞER YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI

* Lisans	9.099
* Önlisans	1.152

TÜRKİYE TOPLAMI1.160.388

Bu öğrencilerden 15.952'si yabancı uyrukludur. Yabancı uyruklu öğrencilerin ise büyük çoğunluğu Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraha Topluluklarından gelen öğrencilerdir.

Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre ülkemizdeki 1996 yılı yükseköğretim çağ nüfusu 5.184.000'dir. Buna göre, ülkemizde yükseköğretimdeki toplam okullaşma oranı % 22,4, örgün öğretimdeki okullaşma oranı ise % 13,5'tir. Bu rakkamlar, 1994-1995 eğitim-öğretim yılında, sırası ile % 21,0 ve % 12,2 idi.

Örgün yükseköğretimdeki okullaşma oranı ABD'nde % 75, Kore'de % 46, Arjantin'de % 41, Japonya'da % 39, Singapur'da % 38, İsveç'te % 33, Almanya'da % 33, İsrail'de % 33, İspanya'da % 32, Yunanistan'da % 29, Filipinler'de % 27, Şili'de % 19, Portekiz'de % 17, Tayland'da % 16, Meksika'da % 14, Brezilya'da % 12, Malezya'da % 7'dir.

İki yıllık meslek yüksekokullarının ülkemizde örgün öğretimdeki payı % 21,5, toplam içindeki payı ise % 13'tür. Bu pay ileri ülkelerin çoğunda % 30'ların üzerindedir (Avustralya'da % 66, Singapur'da % 63, Japonya'da % 44 ve ABD'nde % 37).

Açıköğretimin sistemdeki payı ülkemizde % 39,7'dir. Türkiye bu bakımdan dünya ülkeleri arasında Tayland'dan (% 50) sonra ikinci olup, Türkiye'nin ardından % 39 ile Ürdün, % 30 ile Çin ve % 23 ile Namibya gelmektedir.

Öğretim elemanları ile örgün öğretimdeki öğrencilerin öğretim alanlarına göre ve üniversiteler arasında 1995-1996 ders yılındaki dağılımları Tablo 7, 8 ve 9'da gösterilmiştir.

Bilkent Üniversitesi'nde 8.164, Koç Üniversitesi'nde 615 ve Başkent Üniversitesi'nde 324 olmak üzere, vakıf üniversitelerindeki toplam öğrenci sayısının örgün öğretimdeki toplam öğrenci sayısına oranı ülkemizde % 1,3'tür. Bu oran Japonya'da % 81, Kore'de % 74, Hindistan'da % 60, ABD'nde % 26, İspanya'da % 20, İsviçre'de ise % 10'dur.

Üniversitelere bağlı 375 fakülte ve 59 yüksekokulda yürütülen lisans programlarına (örgün) kayıtlı öğrencilerin 1995-1996 döneminde öğretim alanlarına göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

	<u>Sayı</u>	<u>%</u>
Dil ve Edebiyat	23.660	4,4
Sosyal Bilimler	164.378	30,3
Eğitim	117.033	21,6
Temel Fen Bilimleri	51.855	9,6
Sağlık Bilimleri	53.763	9,9
Mühendislik	93.174	17,2
Ziraat-Orman	29.488	5,5
Sanat	8.369	1,5
Toplam	541.747	100,0

TABLO 7

ÖĞRETİM ELEMANLARI İLE ÖRGÜN ÖĞRETİMDEKİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETİM ALANLARINA GÖRE DAĞILIMI (1995-1996)

ÖĞRETİM ALANI	ÖNLİSANS PROGRAMLARI			LİSANS PROGRAMLARI			LİSANSÜSTÜ PROGRAMLARI				
	ÖĞRENCİ	ÖĞ.Ü.Y.	ÖĞ.GÖ.+OKT.+UZM.	ÖĞRENCİ	ÖĞ.Ü.Y.	ÖĞ.GÖ.+OKT.+UZM.	ORAN*	Y.LİSANS	DOKT.	TIP.UZM.	ORAN**
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI	--	--	--	8037	163	196	49	866	384	--	8
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATI	--	--	239	12220	173	435	71	563	220	--	5
DİĞER	--	--	--	3403	74	1114	46	134	49	--	2
DİL VE EDEBİYAT TOP.	--	--	239	23660	410	1745	58	1563	653	--	5
TEMEL SOSYAL BİLİMLER	--	11	55	11615	292	61	40	1725	567	--	8
TARİH	--	--	--	7891	188	229	42	1212	502	--	9
SANAT TAR. VE ARKEOLOJİ	--	--	--	4099	104	49	39	497	892	--	13
İLAHİYAT	725	10	10	10889	346	180	31	1794	632	--	7
İKTİSAT	--	--	--	27611	335	76	82	2190	551	--	8
SIY. BİL. VE KAMU YON.	804	--	--	8343	157	28	53	141	55	--	1
ULUSLARARASI İLİŞ.	198	--	--	5198	65	22	80	594	183	--	12
İŞLETME	47853	27	270	39840	550	205	72	6942	1408	--	15
HUKUK	1665	2	5	19448	242	24	80	1009	373	--	6
DİĞER	2704	29	141	29444	390	157	75	4525	1203	--	15
SOSYAL BİLİMLER TOP.	53949	79	481	164378	2669	1031	62	20629	6366	--	10
EĞİTİM BİLİMLERİ	--	--	--	7217	266	134	27	1297	400	--	6
ANAKULU ÖĞRT.	--	--	--	1630	7	8	233	28	--	--	4
İLKOKUL ÖĞRT.	--	--	--	24471	49	253	499	19	--	--	0
FEN BİL. ÖĞRT.	--	--	--	18119	209	142	87	549	143	--	3
SOSYAL BİL. ÖĞRT.	--	--	--	7902	86	93	92	244	93	--	4
YABANCI DİL ÖĞRT.	--	--	--	14692	136	373	108	509	133	--	5
TÜRK DİLİ EDB ÖĞRT	--	--	--	5922	85	81	70	171	55	--	3
SANAT EĞİTİMİ	--	--	--	5733	164	173	35	375	71	--	3
BEDEN EĞ. VE SPOR ÖĞRT.	--	--	--	11807	69	397	171	345	105	--	7
TEKNİK EĞİTİM	--	--	--	11944	87	249	137	675	180	--	10
MESLEKİ EĞİTİM	--	--	--	6850	74	141	93	182	40	--	3
DİĞER	--	--	--	746	55	116	14	8	1	--	--
EĞİTİM TOPLAMI	--	--	--	117033	1287	2160	91	4402	1221	--	4
MATEMATİK	--	--	--	13953	394	100	35	562	235	--	2
FİZİK	--	--	--	11452	433	76	26	769	329	--	3
KİMYA	--	--	--	11222	496	70	23	838	478	--	3
BIYOLOJİ	--	--	--	10258	382	69	27	825	413	--	3
DİĞER	--	--	--	4970	100	25	50	427	88	--	5
TEMEL FEN BİL. TOP.	--	--	--	51855	1805	340	29	3421	1543	--	3

TABLO 7 (Devam)

ÖĞRETİM ELEMANLARI İLE ÖRGÜN ÖĞRETİMDEKİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETİM ALANLARINA GÖRE DAĞILIMI (1995-1996)

ÖĞRETİM ALANI	ONLİSANS PROGRAMLARI			LİSANS PROGRAMLARI				LİSANSÜSTÜ PROGRAMLARI			
	ÖĞRENCİ	ÖĞ.ÜY.	ÖĞ.GÖ.+OKT.+UZM.	ÖĞRENCİ	ÖĞ.ÜY.	ÖĞ.GÖ.+OKT.+UZM.	ORAN*	Y.LİSANS	DOKT.	TIP.UZM.	ORAN
TIP	--	--	1	33135	3997	640	8	1442	1396	6249	2
DIŞ HEKİMLİĞİ	546	--	--	5633	379	26	15	3	638	2	2
ECZACILIK	--	--	--	4727	266	35	18	376	245	--	2
VETERİNERLİK	1133	--	--	5395	340	28	16	155	881	--	3
DIĞER	15904	31	200	4873	147	47	33	575	184	--	5
SAĞLIK BİL. TOPLAMI	17583	31	201	53763	5129	776	10	2551	3344	6251	2
İNŞAAT	11575	6	104	11822	333	85	36	1583	377	--	6
MAKİNE	17002	9	150	16091	458	94	35	1823	460	--	5
ELEKTRİK-ELEKTRONİK	20878	6	153	12562	267	78	47	1564	472	--	8
BİLGİSAYAR	5468	3	51	3595	124	37	29	625	162	--	6
KİMYA	765	--	--	5656	201	30	28	603	252	--	4
YER BİLİMLERİ	5728	5	43	14512	476	68	30	1453	601	--	4
METALURJİ	466	--	9	1855	69	6	27	392	121	--	7
MİMARLIK	457	--	--	9693	376	135	26	1840	1320	--	8
DIĞER	4406	36	394	17388	512	196	34	2866	881	--	7
MÜHENDİSLİK TOPLAMI	66745	65	904	93174	2816	729	33	12749	4646	--	6
ZİRAAT	6354	1	37	27052	957	158	28	3022	1434	--	5
ORMAN	1	--	2	2375	104	4	23	412	95	--	5
ZİRAAT-ORMAN TOP.	6355	1	39	29427	1061	162	28	3434	1529	--	5
SANAT	4359	2	26	8396	410	797	20	1104	371	--	4
DIĞER ALANLAR	--	99	889	--	189	1521	--	--	--	--	--
TOPLAM	148991	277	2781	541686	15776	9261	34	49853	19673	6251	5
DIĞER EĞİTİM KURUMLARI											
SAĞLIK	1452	1	83	9099	401	443	23	34	45	442	1
GENEL TOPLAM	150443	278	2864	550785	16177	9704	34	49887	19718	6693	5
* ORAN: Öğrenci / Öğretim Üyesi											
**ORAN: Lisansüstü Programlardaki Öğrenci / Öğretim Üyesi											
NOT: 1) Mühendislik Bilimlerinden Jeoloji, Jeofizik, Maden, Petrol, Jeodezi ve Fotogrametri bölümleri Yer Bilimleri Alanında gösterilmiştir.											
2) Öğrenci sayılarına açıköğretim programları dahil edilmemiştir.											

ÖĞRENCİLERİN ÜNİVERSİTELER ARASINDAKİ DAĞILIMI (1995-1996)

ÜNİVERSİTELER	LİSANS VE ÖNLİSANS				LİSANSÜSTÜ			
	2 YIL M.Y.O. (ÖNLİS.)	4 YIL YO. (LİS.)	FAK. (LİS.)	TOPLAM	Y.LİSANS	DOKTORA	TIPTA UZ.	TOPLAM
ABANT İZZET BAYSAL Ü.	(4)* 3460	(1) 185	(5) 3352	6997	(2) 96	9	-	105
ADNAN MENDERES Ü.	(6) 464	(1) 966	(4) 918	2348	(2) 38	21	-	59
AFYON KOCATEPE Ü.	(16) 5827	-	(5) 2412	8239	(2) 151	8	-	159
AKDENİZ Ü.	(5) 3718	(2) 842	(4) 2896	7366	(3)** 135	47	170	352
ANADOLU Ü. (ÖRGÜN ÖĞRETİM)	(3) 1330	(5) 1787	(12) 12499	15616	(3) 1002	219	-	1221
ANADOLU Ü. (AÇIKÖĞRETİM)	-	-	459460	459460	-	-	-	-
ANKARA Ü.	(9) 4081	(2) 340	(12) 32025	36446	(4) 3561	1872	410	5843
ATATÜRK Ü.	(10) 2762	(2) 501	(12) 19022	22285	(4) 638	489	177	1304
BALIKESİR Ü.	(11) 3249	(1) 983	(4) 4498	8730	(2) 172	38	-	210
BAŞKENT Ü.	(1) 120	(2) 86	(2) 118	324	(1) 35	-	-	35
BİLKENT Ü.	(3) 1633	(2) 1330	(7) 5201	8164	(4) 502	127	-	629
BOĞAZIÇI Ü.	(1) 754	(1) 171	(4) 7276	8201	(6) 1020	299	-	1319
CELAL BAYAR Ü.	(12) 1259	(2) 986	(5) 4605	6850	(3) 112	31	-	143
CUMHURİYET Ü.	(6) 3124	(1) 347	(5) 5484	8955	(3) 371	110	157	638
ÇANAKKALE 18 MART Ü.	(9) 2171	(1) 85	(7) 3080	5336	(1) 139	-	-	139
ÇUKUROVA Ü.	(6) 2598	(1) 10	(10) 12964	15572	(3) 1606	594	196	2396
DİCLE Ü.	(9) 1655	-	(10) 7986	9641	(3) 110	66	195	371
DOKUZ EYLÜL Ü.	(5) 4133	(4) 676	(10) 23854	28663	(4) 1764	802	322	2888
DUMLUPINAR Ü.	(17) 3186	-	(5) 5721	8907	(2) 326	14	-	340
EGE Ü.	(8) 4504	(3) 1490	(10) 17183	23177	(3) 1831	861	376	3068
ERCIYES Ü.	(7) 5523	(1) 520	(11) 9551	15594	(3) 462	184	234	880
FIRAT Ü.	(10) 2770	-	(7) 7225	9995	(3) 374	285	127	786
GALATASARAY Ü.	-	-	(4) 588	588	-	-	-	-
GAZİ Ü.	(7) 4508	(2) 1034	(17) 35767	41309	(3) 3624	867	273	4764
GAZİANTEP Ü.	(3) 1371	(1) 146	(4) 2457	3974	(3) 74	37	53	164
GAZİOSMANPAŞA Ü.	(9) 2822	(1) 74	(2) 2109	5005	(2) 124	45	-	169
GEBZE YÜK. TEK. ENS.	-	-	-	-	(1) 279	10	-	289
HACETTEPE Ü.	(2) 2975	(9) 4177	(9) 17753	24905	(8) 1891	1033	521	3445
HARRAN Ü.	(9) 2132	-	(6) 2309	4441	(2) 242	57	-	299
İNÖNÜ Ü.	(6) 2826	-	(6) 6457	9283	(3) 397	146	104	647
İSTANBUL Ü.	(6) 6382	(2) 840	(15) 53293	60515	(5) 8520	4009	1515	14044
İSTANBUL TEKNİK Ü.	(2) 174	(1) 1063	(11) 15275	16512	(3) 4256	2090	-	6346

ÖĞRENCİLERİN ÜNİVERSİTELER ARASINDAKİ DAĞILIMI (1995-1996)

ÜNİVERSİTELER	LİSANS VE ÖNLİSANS				LİSANSÜSTÜ			
	2 YIL M.Y.O. (ONLİS.)	4 YIL YO. (LİS.)	FAK. (LİS.)	TOPLAM	Y.LİSANS	DOKTORA	TIPTA UZ.	TOPLAM
KAFKAS Ü.	(3) 362	(1) 78	(3) 512	952	(2) 8	26	-	34
K.MARAŞ SÜTÇÜ İMAM Ü.	(5) 1649	-	(3) 840	2489	(2) 38	60	-	98
KARADENİZ TEKNİK Ü.	(12) 6135	-	(13) 15957	22092	(3) 1093	314	193	1600
KIRIKKALE Ü.	(2) 2120	-	(3) 664	2784	(2) 150	-	-	150
KOCAELİ Ü.	(8) 3793	-	(6) 5519	9312	(2) 572	76	-	648
KOÇ Ü.	-	-	(2) 615	615	(1) 85	-	-	85
MARMARA Ü.	(6) 4282	(2) 1939	(12) 30408	36629	(6) 5025	1507	171	6703
MERSİN Ü.	(7) 2527	(1) 662	(5) 1187	4376	(2) 114	7	-	121
MİMAR SİNAN Ü.	(1) 126	(1) 264	(3) 4113	4503	(2) 327	182	-	509
MUĞLA Ü.	(5) 850	(1) 46	(2) 1828	2724	(2) 35	-	-	35
MUSTAFA KEMAL Ü.	(7) 2974	(1) 244	(6) 2019	5237	(2) 38	1	-	39
NIĞDE Ü.	(8) 2882	(1) 594	(6) 4721	8197	(2) 95	6	-	101
ONDOKUZ MAYIS Ü.	(12) 3697	-	(9) 17315	21012	(3) 351	213	204	768
ORTA DOĞU TEKNİK Ü.	(1) 198	-	(5) 15702	15900	(3) 2716	701	-	3417
OSMANGAZİ Ü.	(3) 485	-	(4) 5054	5539	(2) 320	191	178	689
PAMUKKALE Ü.	(3) 776	(1) 21	(5) 4545	5342	(2) 270	2	30	272
SAKARYA Ü.	(6) 3099	-	(5) 3360	6459	(2) 608	157	-	765
SELÇUK Ü.	(24) 7401	(2) 501	(13) 23566	31468	(3) 808	608	193	1609
SÜLEYMAN DEMİREL Ü.	(11) 6182	-	(12) 7663	13845	(3) 374	82	51	507
TRAKYA Ü.	(20) 8793	-	(7) 7959	16752	(3) 623	222	197	1042
ULUDAĞ Ü.	(8) 3436	-	(8) 22602	26038	(3) 947	384	204	1535
YILDIZ TEKNİK Ü.	(1) 967	-	(7) 12058	13025	(2) 1097	362	-	1459
YÜZÜNCÜ YIL Ü.	(11) 2737	-	(6) 5382	8119	(3) 218	174	-	392
ZONGULDAK KARAEİLMAS Ü.	(5) 2009	-	(5) 1321	3330	(1) 89	28	-	117
ÜNİVERSİTELER TOPLAMI	(371) 148991	(59) 22988	(375) 978158	1150137	(148) 49853	19673	6251***	75747
DİĞER EĞİTİM KURUMLARI	(7) 1452	(5) 8169	(1) 930	10551	(1) 34	45	442****	521
TÜRKİYE TOPLAMI	(378) 150443	(64) 31157	(376) 979088	1160688	(149) 49887	19718	6693	76268
* Belirtilen dereceyi veren, Üniversiteye bağlı birim sayısı								
** Üniversiteye bağlı enstitü sayısı								
*** 25 Tıp ve 2 Diş Hekimliği Fakültesi ile 1 Kardiyoloji Enstitüsü								
**** 1 Tıp Fakültesi (GATA)								

TABLO 9

ÜNİVERSİTELERDEKİ ÖĞRENCİ / ÖĞRETİM ÜYESİ ORANLARI (1995-1996 ÖRGÜN ÖĞRETİM)

ÜNİVERSİTELER	ÖĞRETİM ÜYESİ SAYISI	KAYITLI ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRENCİ / ÖĞRETİM ÜYESİ ORANI		
		LİSANS*	Y.LİSANS	DOKTORA	LİSANS	Y.LİSANS	DOKTORA
ABANT İZZET BAYSAL Ü.	73	3537	96	9	48	1	1
ADNAN MENDERES Ü.	88	1884	38	21	21	1	1
AFYON KOCATEPE Ü.	23	2412	151	8	105	7	1
AKDENİZ Ü.	227	3648	135	47	16	1	1
ANADOLU Ü.	334	14286	1002	219	43	3	1
ANKARA Ü.	1381	32365	3561	1872	23	3	1
ATATÜRK Ü.	563	19523	638	489	35	1	1
BALIKESİR Ü.	52	5481	172	38	105	3	1
BAŞKENT Ü.	32	204	35	—	6	1	—
BİLKENT Ü.	175	6531	502	127	37	3	1
BOĞAZİÇİ Ü.	202	7447	1020	299	37	5	1
CELAL BAYAR Ü.	96	5591	112	31	58	1	1
CUMHURİYET Ü.	212	5831	371	110	28	2	1
ÇANAKKALE 18 MART Ü.	32	3165	139	—	99	4	—
ÇUKUROVA Ü.	476	12974	1606	594	27	3	1
DİCLE Ü.	216	7986	110	66	37	1	1
DOKUZ EYLÜL Ü.	541	24530	1764	802	45	3	1
DUMLUPINAR Ü.	33	5721	326	14	173	10	1
EGE Ü.	944	18673	1831	861	20	2	1
ERCİYES Ü.	284	10071	462	184	35	2	1
FIRAT Ü.	297	7225	374	285	24	1	1
GALATASARAY Ü.	18	588	—	—	33	—	—
GAZİ Ü.	867	36801	3624	867	42	4	1
GAZİANTEP Ü.	98	2603	74	37	27	1	1
GAZİOSMANPAŞA Ü.	52	2183	124	45	42	2	1
GEBZE YÜKSEK TEK. ENS.	19	—	279	10	—	15	1
HACETTEPE Ü.	1110	21930	1891	1033	20	2	1
HARRAN Ü.	44	2309	242	57	52	6	1
İNÖNÜ Ü.	135	6457	397	146	48	3	1
İSTANBUL Ü.	1635	54133	8520	4009	33	5	2
İSTANBUL TEKNİK Ü.	788	16338	4256	2090	21	5	3
İZMİR YÜKSEK TEK. ENS.	22	—	—	—	—	—	—

ÜNİVERSİTELERDEKİ ÖĞRENCİ / ÖĞRETİM ÜYESİ ORANLARI (1995-1996 ÖRGÜN ÖĞRETİM)

ÜNİVERSİTELER	ÖĞRETİM ÜYESİ SAYISI	KAYITLI ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRENCİ / ÖĞRETİM ÜYESİ ORANI		
		LİSANS*	Y.LİSANS	DOKTORA	LİSANS	Y.LİSANS	DOKTORA
KAFKAS Ü.	31	590	8	26	19	1	1
K.MARAŞ SÜTÇÜ İMAM Ü.	34	840	38	60	25	1	2
KARADENİZ TEKNİK Ü.	409	15957	1093	314	39	3	1
KIRIKKALE Ü.	51	664	150	--	13	3	--
KOCAELİ Ü.	170	5519	572	76	32	3	1
KOÇ Ü.	12	615	85	--	51	7	--
MARMARA Ü.	729	32347	5025	1507	44	7	2
MERSİN Ü.	59	1849	114	7	31	2	1
MİMAR SİNAN Ü.	236	4377	327	182	19	1	1
MUĞLA Ü.	28	1874	35	--	67	1	--
MUSTAFA KEMAL Ü.	31	2263	38	1	73	1	1
NİĞDE Ü.	39	5315	95	6	136	2	1
ONDOKUZ MAYIS Ü.	309	17315	351	213	56	1	1
ORTA DOĞU TEKNİK Ü.	602	15702	2716	701	26	5	1
OSMANGAZİ Ü.	255	5054	320	191	20	1	1
PAMUKKALE Ü.	143	4566	270	2	32	2	1
SAKARYA Ü.	125	3360	608	157	27	5	1
SELÇUK Ü.	519	24067	808	608	46	2	1
SÜLEYMAN DEMİREL Ü.	162	7663	374	82	47	2	1
TRAKYA Ü.	270	7959	623	222	29	2	1
ULUDAĞ Ü.	497	22602	947	384	45	2	1
YILDIZ TEKNİK Ü.	331	12058	1097	362	36	3	1
YÜZÜNCÜ YIL Ü.	154	5382	218	174	35	1	1
ZONGULDAK KARAEİMAS Ü.	52	1321	89	28	25	2	1
ÜNİVERSİTELER TOP. ORT.	16317	541686	49853	19673	33	3	1

* Fakülteler ve dört yıllık yüksekokullar

Üniversitelere bağlı 371 meslek yüksekokulunda yürütülen önlisans programlarına (örgün) kayıtlı öğrencilerin aynı dönemde öğretim programlarına göre dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

	<u>Sayı</u>	<u>%</u>
Sosyal Bilimler	53.949	36,2
Sağlık Bilimleri	17.583	11,8
Teknik Bilimler	66.745	44,9
Ziraat-Orman	6.249	4,2
Sanat	4.359	2,9
Toplam	148.930	100,0

Gerek lisans gerekse önlisans düzeyindeki programlara kayıtlı öğrencilerin 1994-1995 ve 1995-1996 dönemlerinde öğretim alanlarına göre dağılımları karşılaştırıldığında iki dönem arasında bu bakımdan bir fark bulunmadığı görülmektedir.

1993-1994 eğitim-öğretim yılında başlatılan ve kamuoyunda paralı gece öğretimi olarak bilinen ikinci öğretimdeki öğrenci sayılarının son üç yıldaki seyri şöyledir:

	<u>1993-1994</u>	<u>1994-1995</u>	<u>1995-1996</u>
Lisans	18.958	34.786	56.082
Önlisans	9.328	15.788	22.583
Toplam	28.268	50.574	78.665

1995-1996 eğitim-öğretim yılında lisans ve önlisans düzeyindeki örgün öğretim programlarına kayıtlı toplam öğrenci sayısı bakımından en büyük ve en küçük beş üniversitemizdeki öğrenci sayıları aşağıda gösterilmiştir:

Istanbul Üniversitesi.....	60.515
Gazi Üniversitesi.....	41.309
Marmara Üniversitesi.....	36.629
Ankara Üniversitesi	36.446
Selçuk Üniversitesi	31.468

Başkent Üniversitesi	324
Galatasaray Üniversitesi	588
Koç Üniversitesi	615
Kafkas Üniversitesi	952
Sütçü İmam Üniversitesi	2.489

1994-1995 eğitim-öğretim yılında üniversitelerimizden mezun olan öğrenci sayılarının program düzeylerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Fakülteler	66.893
Yüksekokullar	2.720
Meslek Yüksekokulları	29.297
Örgün Öğretim Toplamı	98.910
Açıköğretim	34.029
Genel Toplam	132.949

Açıköğretim mezunlarının toplam içindeki payının % 25,6 olmasına karşılık, aynı ders yılında açıköğretimin toplam kayıtlı öğrenci içindeki payı % 43,5 idi. Ancak, açıköğretimin toplam kayıtlı öğrenci içindeki payının geçen yıldan bu yıla % 28,5'a düşmesi ile, bu öğretim türünün toplam mezunlar içindeki payına yaklaşması olumlu bir gelişmedir.

IV.2 ÖĞRETİM ELEMANI SAYILARI

Çeşitli unvan kademelerindeki öğretim elemanı sayılarının son iki eğitim-öğretim yılındaki karşılaştırmaları aşağıda gösterilmiştir:

	<u>1994-1995</u>	<u>1995-1996</u>
Profesör	5.831	6.581
Doçent	3.445	3.571
Yardımcı Doçent	5.414	6.165
Öğretim Üyesi Toplam	14.690	16.317
Araştırma Görevlisi	17.644	20.527
Diğer Öğretim Elemanları.....	10.769	12.390
Genel Toplam	43.103	49.234

Diğer eğitim kurumlarındaki 431 öğretim üyesi ve 594 diğer öğretim elemanı ile birlikte 1995-1996 ders yılında ülkemizdeki toplam öğretim elemanı sayısı 50.259'dur. Öğretim üyelerinin 65'i, diğer öğretim elemanlarının ise 428'i yabancı uyrukludur.

Böylece geçen ders yılından bu yıla üniversitelerimizdeki toplam öğrenci sayısı 1.096.070'den 1.150.137'ye, örgün öğretim öğrencisi sayısı 618.755'den 690.677'ye yükselirken, toplam öğretim elemanı sayısının 43.103'den 49.234'e, öğretim üyesi sayısının ise 14.690'dan 16.317'ye yükseldiği görülmektedir. Buna göre, üniversiteler genelinde 1994-1995 ders yılında 42 olan örgün öğretim öğrencisi/öğretim üyesi oranı, 1995-1996 ders yılında aynı değerde sabit kalmıştır.

1995-1996 yılında lisans düzeyindeki programlardaki öğretim üyeleri ile örgün öğretim öğrencisi/öğretim üyesi oranları öğretim alanlarına göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir:

	<u>Sayı</u>	<u>Oran</u> <u>(1995-1996)</u>	<u>Oran</u> <u>(1994-1995)</u>
Dil ve Edebiyat	410	58	59
Sosyal Bilimler	2.669	62	61
Eğitim	1.287	91	89
Temel Fen Bilimleri	1.805	29	28
Sağlık Bilimleri	5.129	10	11
Mühendislik	2.816	33	32
Ziraat-Orman	1.061	28	29
Sanat	410	20	21
Diğer Alanlar	189	-	-
Toplam (Genel Oran)	15.776	(34)	(34)

Geçen ders yılından bu ders yılına, öğrenci/öğretim üyesi oranında, gerek alanlar, gerekse üniversiteler geneli itibarı ile her hangi bir gelişme sağlanmadığı görülmektedir. Bu oran, sağlık bilimleri dışında, tüm alanlarda, özellikle eğitimde, ileri ülkeler ortalamalarının önemli ölçüde üzerindedir. Sağlık bilimlerinde ise öğretim üyelerinin belirli merkezlerde yığılmış olmasından kaynaklanan ve geçmişten gelen bir dağılım sorunu vardır.

Alt alanlara inildiğinde nitelikli öğretim üyesi sayısının yetersizliği daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bazı alt alanlardaki öğrenci/öğretim üyesi oranları aşağıda gösterilmiştir:

İlkokul Öğretmenliği	499
Anaokulu Öğretmenliği	233
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	171
Teknik Eğitim	137
Yabancı Dil Öğretmenliği	108
Mesleki Eğitim	93
Sosyal Bilimler Öğretmenliği	92
Fen Bilimleri Öğretmenliği	87
İktisat	82
İşletme	72
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	70
Elektrik-Elektronik	47
İnşaat Mühendisliği	36
Makina Mühendisliği	35
Malzeme Metalurji	30
Bilgisayar	29

Türkiye, başta öğretmen yetiştirme olmak üzere, iktisat ve işletme ile kritik ileri teknoloji alanlarında çok ciddi bir nitelikli öğretim üyesi açığı ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Önlisans programlarındaki ders veren öğretim elemanı (öğretim üyesi+öğretim görevlisi+okutman+uzman) sayıları ile ders veren öğretim elemanı başına örgün öğretim öğrencisi sayıları aşağıda gösterilmiştir :

	<u>Sayı</u>	<u>Oran</u> <u>(1995-1996)</u>	<u>Oran</u> <u>(1994-1995)</u>
Dil ve Edebiyat	239	--	--
Sosyal Bilimler	560	96	95
Sağlık Bilimleri	232	76	107
Teknik Bilimler	969	69	69
Ziraat Orman	40	157	155
Sanat	28	156	126
Diğer	988	--	--
Toplam ...(Genel Oran).....	3.058	(49)	(49)

Görüldüğü gibi, diğer öğretim elemanları dahil edildiği halde önlisans programlarındaki genel oran, lisans düzeyindeki genel oranın bile çok üzerindedir.

Öğretim üyesi sayısı bakımından en büyük ve en küçük beş üniversitemiz aşağıda gösterilmiştir :

İstanbul Üniversitesi	1.635
Ankara Üniversitesi	1.381
Hacettepe Üniversitesi	1.110
Ege Üniversitesi	944
Gazi Üniversitesi	867
Koç Üniversitesi	12
Galatasaray Üniversitesi	18
Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü	19
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	22
Afyon Kocatepe Üniversitesi	23

1992'de kurulan devlet üniversitelerinin son iki ders yılındaki öğretim üyesi sayıları ile lisans düzeyindeki öğrenci/öğretim üyesi oranları şöyledir :

	<u>1994-1995</u>		<u>1995-1996</u>	
	<u>Sayı</u>	<u>Oran</u>	<u>Sayı</u>	<u>Oran</u>
İzzet Baysal	56	55	73	48
Adnan Menderes	42	41	88	21
Kocatepe	19	96	23	105
Balıkesir	51	95	52	105
Celal Bayar	71	63	96	58
Çanakkale Onsekiz Mart ...	15	120	32	99
Dumlupınar	23	154	33	173
Galatasaray	6	65	18	33
Gaziosmanpaşa	38	45	52	42
Gebze Yüksek Tek. Ens.	10	--	19	--
Harran	38	44	44	52
İzmir Yüksek Tek.Ens.	7	--	22	--
Kafkas	29	16	31	19
Sütçü İmam	30	19	34	25
Kırıkkale	37	11	51	13
Kocaeli	97	43	170	32
Mersin	22	62	59	31
Muğla	22	68	28	73
Mustafa Kemal	21	89	31	136

Osmangazi	164	31	255	20
Pamukkale	67	50	143	32
Sakarya	100	18	125	27
Süleyman Demirel	80	60	162	97
Karaelmas	38	27	52	25
Toplam	1.053		1.639	

Görüldüğü gibi, son kurulan 24 devlet üniversitemizdeki toplam öğretim üyesi sayısı, geçen ders yılından bu ders yılına % 56 oranında artışla, 1.053'den 1.639'a yükselmiştir. Bu artış, yükseköğretimin ülke sathına yayılması bakımından küçümsenmemesi gereken bir gelişmedir.

Lisans düzeyindeki örgün öğretim öğrencisi/öğretim üyesi oranının en düşük ve en yüksek olduğu beşer üniversite aşağıda gösterilmiştir.

Başkent Üniversitesi	6
Kırıkkale Üniversitesi	13
Akdeniz Üniversitesi	19
Kafkas Üniversitesi	16
Hacettepe Üniversitesi	20
Dumlupınar Üniversitesi	173
Niğde Üniversitesi	136
Kocatepe Üniversitesi	105
Balıkesir Üniversitesi	105
Onsekiz Mart Üniversitesi.....	99

IV.3 ÖĞRETİM ÜYESİ YETİŞTİRME FAALİYETLERİ

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte, hızla büyümeye ve Anadolu'ya yayılmaya başlayan yükseköğretim sistemimizin öğretim üyesi ihtiyacının karşılanması üzerinde önemle durulmaya başlanmıştır. Bu amaçla yapılan ilk düzenleme 16 Kasım 1983 tarihli "Bir Üniversite Adına Bir Diğer Üniversitede Lisansüstü Eğitim Gören Araştırma Görevlileri Hakkında Yönetmelik" in çıkarılmasıdır. Bu yönetmelikle, gelişmekte olan üniversitelerin öğretim üyesi ihtiyacının, bu tür üniversitelerin araştırma görevlilerine gelişmiş üniversitelerde doktora yaptırmak sureti ile karşılanması hedeflenmiştir.

Söz konusu yönetmeliğin yürürlüğe girişinden bu yana geçen süre içinde bu yönetmelik hükümlerine göre yurtiçinde yetiştirilen öğretim üyesi sayısı 723'tür. Sayının bu kadar düşük kalmasının üç temel nedenini şu şekilde özetlemek mümkündür :

a) Araştırma görevlilerine gelişmiş üniversitelerimizin bulunduğu büyük şehirlerde barınma imkanı sağlanamadığından dolayı program cazip hale getirilememiş ve bir çok öğrenci doktora çalışmalarını kısa süreli, geçici görevlendirmelerle yürütmek zorunda kalmıştır;

b) Araştırma görevlilerinin doktora tezlerinin giderleri bunların projelendirilmesi sureti ile sağlam mali kaynaklara dayandırılmadığından, bu tür faaliyetler uluslararası düzeydeki bilim adamlarımız bakımından da cazip hale getirilememiştir;

c) Gelişmekte olan üniversitelerin araştırma görevlilerinin gerek bilimsel, gerekse yabancı dil eksikliklerinin giderilmesi için gereken hazırlık programları düzenlenmemiştir.

1987'de çıkarılan 260 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve ardından 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 33. maddesinde yapılan değişiklikle, Milli Eğitim Bakanlığı'nca 1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun hükümleri uyarınca yurt dışına gönderilen öğrenciler yanında, üniversiteler de bu amaçla araştırma görevlilerini yurt dışına göndermeye başlamışlardır. Her yıl yurt dışına gönderilecek öğrenci sayısı Maliye Bakanlığı ile varılan mutabakatla önce 200 olarak belirlenmişti. Ancak, 1992 yılında 23 yeni üniversitenin kurulmasıyla öğretim üyesi ihtiyacı daha da artmış ve 3837 sayılı Kanuna geçici 24. madde eklenerek 2000 yılına kadarki dönemi kapsayan bir program hazırlanması öngörülmüştür. Buna göre hazırlanan program uyarınca her yıl 700 civarında öğrencinin bu amaçla yurt dışına gönderilmesi planlanmıştır. Bu öğrencilerin bir kısmı 1416 sayılı Kanun, bir kısmı ise 2547 sayılı Kanun'un 33. maddesi uyarınca yurt dışına gönderilmektedir.

1987'den bu yana 2547 sayılı Kanun hükümleri uyarınca üniversiteler adına yurt dışına gönderilen araştırma görevlilerinin üniversiteler ve ülkelere göre dökümü, sırası ile Tablo 10 ve Tablo 11'de gösterilmiştir. Bu şekilde gönderilen araştırma görevlilerinin başarı durumlarının dökümü ise aşağıda gösterilmiştir:

TABLO 10

2547 SAYILI KANUN'UN 33.MADDESİ UYARINCA LİSANSÜSTÜ EĞİTİM AMACIYLA YURTDIŞINA GÖNDERİLEN ARAŞTIRMA GÖREVLİLERİNİN BAŞARI DURUMLARI

UNİVERSİTELER	Master Yapıp Dönerler	Doktora Yapıp Dönerler	Master+ Doktora Yapıp Dönerler	Eğitimi Tamamlayıp Dönerlerin Toplamı (Master+ Doktora+ Lisansüstü eğitim yapıp dönerler)	Başansızlık Nedeni ile Eğitimini Tamamlamayan Dönerler	Sağlık Nedeni ile Eğitimini Tamamlamayan Dönerler	Diğer Nedenler ile Eğitimini Tamamlamayan Dönerler	Geri Dönermeyenler	Halen Eğitimi Devam Edenler	İstifa Eden	GENEL TOPLAM
Abant İzzet Baysal	-	-	-	-	1	1	-	-	55	-	57
Adnan Menderes	1	-	-	1	-	-	-	-	58	-	59
Afyon Kocatepe	-	-	-	-	1	2	-	-	59	-	62
Akdeniz	-	4	-	4	-	-	-	1	4	-	9
Anadolu	50	21	1	72	8	1	3	-	20	-	104
Ankara	3	39	2	44	1	-	1	18	46	-	110
Atatürk	11	30	3	44	2	-	7	1	21	-	75
Balıkesir	1	4	-	5	1	1	-	-	59	-	66
Boğaziçi	4	18	-	22	3	-	-	1	8	-	34
Celal Bayar	1	-	-	1	-	-	-	-	58	1	60
Cumhuriyet	-	1	13	14	-	3	-	2	27	-	46
Canakkale 18 Mart	1	-	-	1	-	1	-	-	58	-	60
Çukurova	1	48	1	50	-	-	2	1	24	-	77
Dicle	2	3	5	10	1	1	-	5	27	-	44
Dokuz Eylül	2	31	2	35	-	-	4	1	30	-	70
Dumlupınar	-	-	-	-	-	1	-	-	60	2	63
Ege	6	46	-	52	1	2	6	2	6	-	69
Erciyes	3	13	1	17	-	1	1	-	20	-	39
Fırat	-	10	-	10	-	-	-	1	24	-	35
Galatasaray	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	6

TABLE 10 (DEVAM)

2547 SAYILI KANUN'UN 33.MADDESİ UYARINCA LİSANSÜSTÜ EĞİTİM AMACIYLA YURTDIŞINA GÖNDERİLEN ARAŞTIRMA GÖREVLİLERİNİN BAŞARI DURUMLARI

UNİVERSİTELER	Master Yapıp Dönerler	Doktora Yapıp Dönerler	Master+ Doktora Yapıp Dönerler	Eğitimi Tamamlayıp Dönerlerin Toplamı (Master+ doktora- lisansüstü eğitimi yapıp dönerler)	Başarısızlık Nedeni ile Eğitimi Tamamlamadan Dönerler	Sağlık Nedeni ile Eğitimi Tamamlamadan Dönerler	Diğer Nedenler ile Eğitimi Tamamlamadan Dönerler	Geri Dönermeyenler	Halen Eğitimi Devam Edenler	İstifa Eden	GENEL TOPLAM
Gazi	10	36	-	46	5	-	4	9	16	8	88
Gaziantep	3	18	1	22	2	-	-	3	7	-	34
Gaziosmanpaşa	-	-	-	-	-	-	-	-	64	-	64
Gebze Yük.Tek.E.	-	-	-	-	-	-	2	-	61	1	64
Hacettepe	1	43	3	47	-	-	1	10	32	-	90
Harran	-	-	-	-	-	-	-	-	52	-	52
İnönü	1	15	10	-	7	2	-	1	17	-	53
İstanbul	2	68	1	71	4	1	8	2	18	-	104
İstanbul Teknik	2	12	8	22	1	-	6	4	28	-	61
İzmir Yük.Tek.E.	-	-	-	-	1	-	-	-	58	-	59
Kafkas	-	1	-	1	1	-	1	2	56	-	61
K. Sütçü İmam	-	-	-	-	2	-	-	-	55	-	57
Karadeniz Teknik	1	-	49	50	17	-	-	8	13	-	88
Kırıkkale	1	-	-	1	1	-	-	-	54	2	58
Kocaeli	-	-	-	-	-	-	-	-	66	-	66
Marmara	4	26	2	32	3	3	9	6	23	-	76
Mersin	-	-	-	-	1	2	-	-	55	-	58
Muğla	1	-	-	1	4	-	-	-	55	-	60
Mimar Sinan	1	1	-	2	1	-	9	-	6	-	18

TABLO 10 (DEVAM)

2547 SAYILI KANUN'UN 33.MADDESİ UYARINCA LİSANSÜSTÜ EĞİTİM AMACIYLA YURTDIŞINA GÖNDERİLEN ARAŞTIRMA GÖREVLİLERİNİN BAŞARI DURUMLARI

UNİVERSİTELER	Master Yapıp Dönerler	Doktora Yapıp Dönerler	Master+ Doktora Yapıp Dönerler	Eğitiminin Tamamlanmış Dönerlerin Toplamı (Master + doktora- lisansüstü eğitimi yapıp dönerler)	Başarısızlık Nedeni ile Eğitiminin Tamamlama. Dönerler	Sağlık Nedeni ile Eğitiminin Tamamlama. Dönerler	Diğer Nedenler ile Eğitiminin Tamamlama. Dönerler	Geni Dönermeyenler	Halen Eğitimi Devam Edenler	İstifa Eden	GENEL TOPLAM
Mustafa Kemal	-	-	-	-	-	-	1	1	57	-	59
Niğde	2	-	-	2	-	-	-	-	59	-	61
Ondokuz Mayıs	-	23	3	26	1	-	2	-	27	-	56
Orta Doğu Teknik	-	27	-	27	1	1	-	7	34	-	70
Osmangazi	-	-	14	14	2	-	1	-	18	-	35
Pamukkale	-	-	-	-	2	-	-	1	52	-	55
Sakarya	1	7	-	8	-	-	-	1	62	-	71
Selçuk	3	14	-	17	1	-	17	-	16	-	51
Süleyman Demirel	-	3	-	3	2	-	-	1	55	-	61
Trakya	-	6	-	6	1	1	1	1	18	-	28
Uludağ	1	18	3	22	4	2	-	1	28	-	57
Yıldız Teknik	-	11	-	11	5	1	3	-	20	-	40
Yüzüncü Yıl	-	11	1	12	-	2	-	1	23	-	38
Z.Karaelmas	-	2	-	2	1	-	1	-	48	-	52
GENELTOPLAM	120	610	123	853	89	29	90	92	1923	14	3090

TABLO 11

ÜLKELER	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	TOPL.
İngiltere	38	210	91	131	108	73	446	52	97			1246
ABD	67	138	53	64	66	62	748	65	170	1		1434
Almanya	7	17	5	13	14	13	45	2	12			128
Kanada	24	17	3	3	-	2	6	1				56
Fransa	5	12	7	4	8	3	13	6	9			67
İsviçre	6	1	1	3	1	1	2					15
Avusturya	2	1	-	3	4	2	3		1			16
Hollanda	-	1	-	2	1	-	3	1	1			9
İtalya	-	1	1	2	-	1	-	1				6
İsveç	-	1	-	2	-	-	-					3
Rusya	-	-	-	-	3	1	2		1			7
Japonya	-	-	-	2	1	-	1	3	1			8
Norveç	-	1	1	-	1	-	-					3
Macaristan	-	-	-	-	-	1	-					1
Danimarka	-	-	-	-	1	-	1					2
Belçika	-	1	-	-	-	-	1					2
Finlandiya	-	-	-	-	-	-	-	1				1
Avustralya	-	-	-	-	-	1	14	1				16
Yunanistan	-	-	-	-	-	-	-	1	-			1
Kazakistan	-	-	-	-	-	-	1					1
TOPLAM	149	401	162	229	208	160	1286	134	292	1		3022

* Eğitimini Tamamlayıp Dönerler	853
- Master Eğitimini Tamamlayanlar	120
- Doktora Eğitimini Tamamlayanlar	610
- Master+Doktora Eğitimini Tamamlayanlar	123
* Eğitimini Tamamlamadan Dönerler	208
- Başarısız Olanlar	89
- Sağlık Nedenleri ile Dönerler	29
- Diğer Nedenlerle Dönerler	90
* İstifa Edenler	14
* Geri Dönmeyenler	92
* Halen Eğitimlerine Devam Edenler	1.923
Genel Toplam	3.090

1416 sayılı Kanun uyarınca Milli Eğitim Bakanlığı'nca geçtiğimiz altı yıl içinde lisansüstü öğrenim için yurtdışına toplam 1855 öğrenci gönderilmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra yurtdışına burslu öğrenci gönderilmeye başlanmıştır. Bu şekilde öğrenim gören elemanlar ülkemizin kalkınmasına büyük katkılarda bulunmuşlardır. Ancak, son yıllarda büyük oranda artan ve nitelik itibarı ile de giderek karmaşıklaşan eleman ihtiyacı karşısında, bu alanda kalıcı bir politika oluşturulamamış, kurumlar arası koordinasyon sağlanamamış ve yurtiçindeki imkanlar yeterince değerlendirilememiştir. Örneğin, şu anda gerek 2547 gerekse 1416 sayılı Kanun hükümlerine göre halen yurtdışında bulunan öğrenciler hakkında gerekli ayrıntıları içeren bir veri tabanı henüz hazırlanabilmiş değildir.

Yurtdışında öğrenim gören bir öğrencinin aylık maliyeti ortalama 1800 ABD dolarıdır. Buna göre, sadece 2547 sayılı Kanun hükümleri uyarınca üniversiteler adına gönderilen araştırma görevlilerinin yıllık toplam maliyeti 42 milyon ABD dolarıdır.

Bu kaynağı en etkin ve amacına uygun bir biçimde kullanabilme ve yukarıda belirtilen aksaklıkları giderme amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı, DPT ve TÜBİTAK'nun görüşleri alınarak hazırlanan "Öğretim Üyesi ve Araştırmacı Yetiştirme Kurulu Yönetmeliği", Yükseköğretim Kurulunun 23.01.1996 tarihli toplantısında kabul edilerek Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu yönetmelik hükümleri uyarınca sayılan kurum temsilcileri ile bu alanda deneyim sahibi öğretim üyelerinden oluşturulan onbeş kişilik kurul, öğretim üyesi ve araştırmacı yetiştirilmesi amacıyla aşağıda belirtilen tür doktora programları düzenleyecektir:

- a) Tamamen yurtdışında yürütülecek doktora programları,
- b) Kısmen yurtiçinde, kısmen yurtdışında yürütülecek yurtiçi-yurtdışı entegre doktora programları,
- c) Tamamen yurtiçindeki gelişmiş bir üniversitede yürütülecek doktora programları,
- d) Yurtiçinde kısmen gelişmiş, kısmen de gelişmekte olan bir üniversitede yürütülecek yurtiçi-yurtiçi entegre doktora programları.

Belirtilen programlara başlanılmasının ilk adımı olarak, İTÜ, Ankara Üniversitesi, ODTÜ, Atatürk Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi kampüslerinde araştırma görevlilerinin ikameti için yurt ve stüdyo apartman kompleksleri inşası amacıyla 1996 yılı bütçesine 1 trilyon TL. ödenek konmuş ve inşaatlar için gerekli ihale izinleri alınmıştır. İnşaatlara önümüzdeki aylarda başlanacaktır.

V. PROGRAM GELİŞTİRME FAALİYETLERİ

Üniversitelerimize bağlı 375 fakülte ve 59 yüksekokulda lisans düzeyinde 2166'sı örgün öğretim, 7'si açıköğretim olmak üzere toplam 2173 program yürütülmektedir. Program türü sayısı ise 229'dur; yani üniversitelerimizce lisans düzeyinde bu sayıda değişik diploma verilmektedir.

Gelişmiş ülkelerin aksine, üniversitelerimizce verilen diplomalar aynı zamanda bu diplomalarda belirtilen mesleklerin icra edilmesine ehliyet ve ruhsat niteliği de taşımaktadır. Bu husus üniversitelerimizde yerleşik, çoğu kez birbiri ile karıştırılan ve yanlış yorumlanan "özerklik" ve "akademik hürriyet" anlayışı ile birleşince, üniversitelerimizde zaman içinde fevkaledede statik, değiştirilmesi oldukça güç bir program ve müfredat yapısı oluşmuştur.

Günümüzde diplomaya yönelik programlar ile bunların içeriklerinin oluşturulması ve yükseköğretimle istihdam arasındaki ilişkinin kurulmasında belirleyici unsur teknolojik gelişmelerdir. İçinde bulunduğumuz ve görünür gelecekte geçerliliğini koruyacak olan sosyoekonomik ve teknolojik konjonktürün gerektirdiği yükseköğretim mezunu kişilerde aranan temel nitelikleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- * Disiplinlerarası proje gruplarında çalışabilme yeteneği,
- * Kendi dilinde ve en az bir yabancı dilde yazılı ve sözlü iletişim yeteneği,
- * Bilgisayar “okur-yazarlığı”,
- * Bir mesleki alanda derinlik yanında ilgili bir yan alan ile değişik bir alanda genişlik (örnek: bir makina mühendisliği öğrencisinin çevre veya yazılım gibi ilgili bir yan alan ile, faraza iktisat gibi değişik bir alanda dersler alması gibi).

Bu nedenlerle ileri ülkelerdeki lisans programları sürekli olarak değiştirilmekte ve öğretim üyeleri bu değişiklikleri uygulamakla yükümlü kılınmaktadır. Söz konusu değişikliklerin ana hatlarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

- * Programların ana dal (major) ve en az bir yan dal (minor) şeklinde düzenlenmesi;
- * Müfredatlar ve ders içeriklerinde grup çalışmasını içeren proje ve tasarımların ağırlığının artırılması;
- * Bilgisayar uygulamalarının her dersin içeriğindeki ağırlığının artırılması;
- * Alanlar ve disiplinler arasındaki ortak derslerin artırılması, hatta diplomaların genelleştirilmesi.

Ülkemiz üniversitelerinde bu yönde değişiklikler yapılması oldukça zordur. Zira, bu yöne gidilmesi halinde birçok bölümün kapanması gerekecek ve çok sayıda öğretim üyesinin verebileceği ders kalmayabilecektir.

Yukarıda özetlenen gelişmeler ışığında ve de ülkemize özgü zorluklara rağmen, önem taşıyan dört alandaki program geliştirme çalışmaları aşağıda özetlenmiştir.

V.1 ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Ülkemizde öğretmenlerin kaynağı 33 eğitim, 11 teknik eğitim, 5 mesleki eğitim fakültesi ve beden eğitimi ve spor yüksekokulları ile çeşitli üniversitelerde yürütülen pedagojik formasyon vermeye yönelik sertifika programlarıdır. 1995-1996 eğitim-öğretim yılında bu fakülte ve yüksekokullardaki lisans programlarına kayıtlı öğrencilerin sayısı 117.033 olup, bu programlardan 1993-1994 ders yılında mezun olan öğrenci sayısı 16.911'dir.

Birleşmiş Milletler kalkınma Teşkilatı'nın (UNDP) verilerine göre, Türkiye'deki yirmibeş yaş üstü nüfusun ortalama eğitim süresi 3,6 yıldır. Bu süre erkek nüfusumuzda 4,2, kadın nüfusumuzda ise 2,4 yıldır. Başka bir deyişle, ülkemizdeki ortalama işgücü ilkökul mezunu dahi değildir. Bu bakımdan sekiz yıllık temel eğitimin, her türlü mülahaza bir yana bırakılarak ülkemizde hızla yaygınlaştırılması hayati önem arz etmektedir. Bu konuda kaybedilen her gün dahi ülkemizin medeniyet yarışından bir adım daha kopması sonucunu doğurmaktadır.

Eğitimdeki diğer önemli bir darboğaz okul öncesi eğitimidir. Ülkemizdeki 0-6 yaş grubu sekiz milyon çocuğun sadece % 7,6'sı bu tür eğitimden yararlanmaktadır. Ülkemizin bu kademedeki okullaşma oranı ileri ülkelerin çok gerisindedir.

Sekiz yıllık temel eğitimin yaygınlaştırılmasının önündeki en büyük engellerden biri bu tür eğitimin gerektirdiği formasyona sahip, yeterli sayıda öğretmenin yetiştirilmemiş olmasıdır. Bu husus 53. Hükümet zamanında Milli Eğitim Bakanlığı'nca defalarca dile getirilmiş ve 2000'li yılların başında büyük bir öğretmen açığı ile karşılaşacağımız ifade edilmiştir.

Hal böyle iken, eğitim fakültelerimizin bugünkü yapısı sekiz yıllık temel eğitimin gerektirdiği formasyona sahip öğretmenlerin yetiştirilmesine imkan vermemektedir. Mevcut yapı içinde esas olarak beş yıllık ilkökul sınıf öğretmeni ve ortaöğretim (lise) branş öğretmenleri yetiştirilmektedir.

Yükseköğretim Kurulu ve üniversiteler ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında öğretmen yetiştirme konusunda işbirliği yapılması gereklidir. Böylece, sekiz yıllık temel eğitim öğretmeni yetiştirilmesinin yanında, ortaöğretim branş öğretmenleri anaokulu, ilkökul, Türk Dili, İngilizce ve ortaokul fen bilgisi öğretmenliği alanlarında daha rasyonel bir planlama yapılması mümkün olacaktır.

Eğitim alanındaki programlara kayıtlı öğrencilerin Tablo 7'de gösterilen alt alanlar arası dağılımına bakıldığında bu çarpıklık daha açık görülmektedir. Tablo 7'de görüldüğü gibi, ilkökul öğretmenliği programına kayıtlı öğrenciler toplamın sadece % 21'ini, oluşturmakta, bu oran anaokulu öğretmenliğinde ise ancak % 1,4 düzeyinde kalmaktadır.

Diğer önemli bir eksiklik ise, ilkökul öğretmenliği ile liselerin branş öğretmenliği arasında kalan bugünkü ortaokul öğretmenliği veya olması gereken hali ile, sekiz yıllık temel eğitimin branş öğretmenliği konusundaki boşluktur.

Eğitim fakültelerinin mevcut yapısı içindeki lise branş öğretmenliği programlarının ağırlılığının artması yukarıda belirtilen çarpıklıkları yaratmanın yanında, bu fakülteleri fen-edebiyat fakültelerinin neredeyse kopyası haline getirmiştir. Bunun sonucunda kaynak israfı meydana gelmekte, eğitim fakülteleri asli işlevlerinden uzaklaşmakta ve eğitim fakülteleri ile okullar arasındaki irtibat kopmaktadır. Halbuki, günümüzde ortaöğretim, yani liselerin branş öğretmenlerinin yetiştirilmesinde kabul edilen yöntem, alan öğretimi görmüş öğrencilere o alandaki bilgilerin nasıl öğretiliceğinin öğretilmesidir.

Yine bugün üzerinde önemle durulan diğer bir husus, ister anaokul, ister ilköğretim, isterse ortaöğretim branş öğretmenliği olsun, öğretmen yetiştirilmesinde okullarda deneyimli öğretmenlerin denetimi altında pratik sınıf uygulamalarına ağırlık verilmesidir. Bu tür uygulamalar ise ülkemizde yok denecek düzeydedir.

53. Hükümet döneminde yukarıda sayılan tüm hususlarda mutabakat sağlanmış ve Dünya Bankası'ndan sağlanan kredi ile yürütülmekte olan Eğitim Geliştirme Projesi'nin yükseköğretim kısmındaki çalışmalar bu yönde hızlandırılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda, eğitim fakültelerinin esas olarak sekiz yıllık temel eğitim, yani ilköğretim öğretmeni yetiştirme amacı ile lisans düzeyinde öğretim yapan temel eğitim öğretmenliği bölümü ve ortaöğretim (lise) branş öğretmeni yetiştirme amacı ile alan eğitimi görmemiş kişiler arasından seçilecek öğrencilere o alanın nasıl öğretiliceği konusunda yüksek lisans düzeyinde eğitim veren ortaöğretim branş öğretmenliği bölümünden oluşacak şekilde yeniden yapılandırılması konusundaki çalışmalar uygulamaya sokma aşamasına getirilmiştir. Ortaöğretim branş öğretmenliği konusundaki yeni uygulamaların gerektirdiği değişiklikleri de içeren yeni Lisans Üstü Öğretim Yönetmeliği Üniversitelerarası Kurul'ca kabul edilmiş ve Temmuz 1996'da yürürlüğe girmiştir.

Yeni yapının sonuçları alınana kadarki geçiş döneminde meydana gelecek açığı kapatmak için, mevcut genel pedagojik formasyon sertifika

programları yerine ilköğretim öğretmenliği, İngilizce öğretmenliği ve okul öncesi (anaokul) öğretmenliği sertifika programları hazırlanarak 1996-1997 döneminden itibaren yürürlüğe konmuştur.

Ayrıca, yeni yapının gerektirdiği öğretim elemanlarının yetiştirilmesi amacıyla 38 kişi doktora, 12 kişi yüksek lisans ve 7 kişi de doktora sonrası eğitim için yurtdışına gönderilmiş olup, 11 kişi daha Eylül 1996'da seçilerek yurtdışına gönderilecektir.

V. 2 YAYGIN BİLGİSAYAR EĞİTİMİ

1995-1996 eğitim-öğretim yılında üniversitelerimizden bilgisayar bölümlerine kayıtlı toplam öğrenci sayısı 3.595 bu bölümlerden 1994-1995'de verdiği toplam mezun sayısı ise sadece 469'dur. Bu sayıdaki mezun ancak orta boy bir yazılım şirketinin sistem mühendisi ihtiyacını karşılamaya yeterlidir.

Yaygın bilgisayar eğitimi ise en gelişmiş üniversitelerimizde dahi esas olarak bilgisayar programlamaya giriş düzeyinde bir ders ile, eğer ilgilenen öğretim üyeleri varsa, öğrencinin okuduğu alandaki bilgisayar uygulamalarını kapsayan bir dersten ibarettir.

Halbuki, olaya artık sadece bilgisayar programcılığı olarak değil, bilginin işlenmesi, depolanması, iletimi ve bilgiye ulaşım olarak tanımlanan enformatik adlı yeni bir alan olarak bakılmaktadır. Mühendislikten, tıba, hukuka kadar tüm disiplinlerdeki öğrencilerin bu ileri teknoloji alanında "okur-yazar" olmaları artık mezunlarda aranan temel niteliklerin başında gelmektedir.

Diğer yandan, bilgisayar bölümü mezunları sistem mühendisi veya sistem yazılımcısı formasyonuna sahiptirler. Belirli bir alanda, örneğin hukukta veya makina mühendisliğinde, o alandaki belirli bir probleme yönelik uygulama yazılımlarının hazırlanabilmesi için, o alandaki kişilerin yazılım konusuna, bir sistem yazılımı mühendisiyle birlikte çalışabilecek düzeyde aşına olmaları gerekmektedir.

Ülkemizde gerek sistem mühendisliği, gerek yaygın enformatik eğitimi, gerekse uygulama yazılımı konusundaki çok büyük eksikliği zaman içinde gidermek amacıyla ODTÜ'nde Enformatik Enstitüsü kurulmuştur. Bu enstitüde diğer üniversitelerimizin elemanları yetiştirilecek ve programlar geliştirilecektir. Enstitüdeki çalışmalara başlangıç desteği olarak Dünya Bankası kredilerinin dağıtılmamış kısmından bir çekirdek fon sağlanması için temaslar sürmektedir.

Diğer yandan, uygulama yazılımı konusunda üniversite-sanayi işbirliğini kurmak ve yeni mezunlara bu alanda iş sahaları yaratmak amacıyla, Birleşmiş Milletler Kalkınma Teşkilatı (UNDP) ve Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı'ndan (TTGV) sağlanan 1.5 milyon ABD doları tutarındaki bir fonla ODTÜ, İTÜ, Boğaziçi Üniversitesi vakıfları ile İzmir Teknopark A.Ş. ve TTGV'nin ortak olacağı bir anonim şirket kurulma aşamasındadır.

V. 3 MESLEK YÜKSEKOKULLARI

Üniversitelerimize bağlı 372 meslek yüksekokulundaki iki yıllık önlisans programlarına kayıtlı toplam örgün öğretim öğrenci sayısı 1995-1996 eğitim-öğretim yılında 148.930, bu okullardan 1994-1995 döneminde mezun olan öğrenci sayısı ise 29.297'dir. Örgün öğretimdeki önlisans program sayısı 1907'dir. Açıköğretimdeki 7 önlisans programına kayıtlı öğrenci sayısı ise 177.125 olup, 1994-1995 döneminde bu programlardan 21.510 öğrenci mezun olmuştur. Ülkemizde 111 tür önlisans programı vardır; yani 111 değişik alanda mesleki eğitim yapılmaktadır.

Tablo 6'da görüldüğü gibi, 1983-1996 dönemi içinde örgün öğretimdeki meslek yüksekokulları gerek okul gerekse öğrenci sayısı bakımından beş kat büyümüştür.

İki yıllık meslek yüksekokullarının amaçlarına yönelik, sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinin ihtiyaç duyduğu ara insangücünün niteliğini ve niceliğini artırmak ve bu okulları uluslararası standartlara ulaştırabilmek için 32,7 milyon ABD doları tutarında Dünya Bankası kredisi kullanılarak 1984 yılında 1. Endüstriyel Eğitim Projesi başlatılmıştır. Bu proje kapsamına alınan 8 meslek yüksekokulunda tamamen yeni bir yapılanmaya gidilmiş, programları geliştirilmiş, öğretim üyelerinin sayıları artırılarak bunlardan 199'u yurtdışında eğitilmiş ve laboratuvarları en son teknolojiyi içeren teçhizatla donatılmıştır. Tamamlanmış olan birinci proje kapsamındaki 28 meslek yüksekokulu batıdaki emsalleri arasındadır.

1989 yılında başlayan 2. Endüstriyel Eğitim Projesi için Dünya Bankası'ndan 110 milyon ABD doları tutarında kredi sağlanmıştır. Halen sürmekte olan bu proje kapsamında 21 meslek yüksekokulu daha teçhiz edilmekte ve bunların öğretim elemanlarından 378'i yurtdışında eğitilmektedir. İkinci projenin diğer bir amacı ise mesleki ve teknik öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim, Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim ve Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültelerinin öğretim elemanlarının eğitimi ve teçhiz edilmeleri sureti ile güçlendirilmeleridir. Bu amaçla 173 öğretim elemanı yurtdışına gönderilmiş olup, 62 öğretim elemanının daha gönderilmesi planlanmaktadır.

Özetle, ülkemizde halen faal olan toplam 372 meslek yüksekokulundan sadece 29'u dünya standartlarındadır.

İki yıllık meslek yüksekokulu türü yükseköğretim kurumlarının bir çok ülkenin yükseköğretim sistemleri içindeki payının artırılmakta olduğu yukarıda belirtilmişti. Ancak, meslek yüksekokulları yaygınlaştırılırken 1996'dan itibaren aşağıdaki hususlar üzerinde önemle durulmaya başlanmıştır:

a) Meslek yüksekokullarının işlevi buldukları yöreye ekonomik katkı sağlamak değil, tersine, yeterli ölçekte ekonomik aktivitenin bulunduğu yörelerde bu potansiyelden eğitimde yararlanmaktır. Bu nedenle, Marmara Bölgesi, İzmir ve civarı, Akdeniz ve Doğu Karadeniz şeritleri ile özellik arzeden yöreler hariç, bu tür okulların kent merkezleri dışında kurulması kısıtlanmıştır.

b) Hızla gelişen teknoloji yeni iş türleri yaratmanın yanında, bazı tür işlerin de yok olmasına yol açmaktadır. Bu nedenle erken uzmanlaştırılan kişiler işlerini kaybetme tehlikesine maruzdur. Ülkemizde ise meslek yüksekokullarında 111 tür diploma verilmekte, yani, bu sayıda uzmanlık alanında mesleki eğitim yapılmaktadır. Bu okullardaki uzmanlık alanı sayısının azaltılarak, diplomaların genelleştirilmesi üzerinde çalışmalar başlatılmıştır. Bu konudaki ilk ara rapor Haziran 1996'da tamamlanmıştır.

Türk milli eğitim sisteminin önemli çarpıklıklarından biri, ortaöğretimdeki mesleki ve teknik eğitim ile meslek yüksekokulları arasındaki irtibatsızlıktır. Mesleki ve teknik liselerdeki öğrenci maliyetleri genel liselerdeki maliyetlerin çok üstündedir. Hal böyle iken, ortaokuldan sonra sınavla girilen mesleki ve teknik liselerin mezunları, yükseköğretime girişte ikinci bir sınavla bambaşka alanlara yönelmektedirler. Böylece, büyük bir maddi israfve insangücü kaybı meydana gelmektedir.

1995-1996 eğitim-öğretim yılında çeşitli tür mesleki ve teknik liselerdeki okul ve öğrenci sayıları aşağıdaki gibidir :

	<u>Okul Sayısı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>
Erkek Teknik Öğretim Okulları	864	386.611
Kız Teknik Öğretim Okulları	567	95.265
Ticaret ve Turizm Öğretim Okulları	525	211.770
İmam-Hatip Liseleri	561	186.688
Toplam	2.517	880.334

Bu okulların bir çoğunun tesis, araç ve gereç imkanları bir çok meslek yüksekokulundan daha iyidir. Mesleki ve teknik liseler

yakınlarındaki ilgili meslek yüksekokulları ile irtibatlandırılıp, üç yerine beş yıllık programlar düzenlenerek bu liselerin mezunlarına meslek yüksekokullarına sınavsız geçiş hakkı tanınması halinde, yukarıda sözü edilen israf önlenmiş olacaktır. Bu uygulamanın Fransa, Tayvan ve Japonya'da örnekleri vardır.

Tüm ileri ülkelerde iş başında veya işle bütünleşik eğitim meslek yüksekokulu türü okullardaki programların en önemli kısmını oluşturmaktadır. Ülkemizde ise bu uygulama stajlarla sınırlıdır. Dolayısı ile, meslek yüksekokullarının mesleki ve teknik liselerle irtibatlandırılması yanında, bu okullar da 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek eğitimi Kanunu kapsamına alınmalı ve bu kanun günün şartlarına göre yeniden düzenlenmelidir.

V.4 UZAKTAN ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ

2000 yılında ülkemizdeki yükseköğretim çağ nüfusunun 5.025.000 olacağı tahmin edilmektedir. Buna göre, önümüzdeki beş yıl içinde örgün öğretimde halen % 13,5 olan okullaşma oranımızın, ileri ülkelere kıyasla mütevazî bir oran olan % 20 düzeyine yükseltilmesi ve ülke genelindeki örgün öğretimdeki öğrenci/öğretim üyesi oranının bugünkü 42 değerinden 30'a düşürülmesinin hedeflenmesi halinde, 2000 yılına kadar ülkemizde öğretim üyesi sayısının yaklaşık bir misli artırılması gerekmektedir.

Kısacası, üniversitelerimizden mezun olacak olan doktora öğrencileri ile yurtdışında lisansüstü öğrenim görmekte olan araştırma görevlilerinin tümü önümüzdeki beş yıl içinde öğretim üyesi olarak üniversitelerimizde görev alsalar dahi, nitelikli öğretim üyesi sayısı yükseköğretimdeki okullaşma oranımızın artırılması ve istenen kalite düzeyine ulaşılmasındaki başlıca darboğazlardan birini oluşturmaya devam edecektir.

Diğer yandan, ileri telekomünikasyon teknolojileri hızla gelişmekte, yaygınlaşmakta ve her alanda toplumların hayat tarzını değiştirmektedir. Bu tür teknolojilere dayalı yeni ve ileri uzaktan öğretim yöntemleri de hızla yaygınlaşmaktadır.

Yukarıda belirtilen iki husus gözönüne alınarak, ülkemiz sathında ileri teknolojilere dayalı uzaktan öğretim ağının kurulması konusunda alternatif sistem tasarılarını kapsayan bir fizibilite etüdünün yapılabilmesi için Eğitim Geliştirme Projesi'nin dağıtımı yapılmamış fonlarının bir kısmının kullanılması için Hazine Müsteşarlığı ve Dünya Bankası nezdindeki girişimlerimiz olumlu karşılanmıştır. İşlemler tamamlanabildiği takdirde söz

konusu fizibilite etüdü 1996 yılı içinde ihale edilecektir.

VI. LİSANSÜSTÜ EĞİTİM VE ARAŞTIRMA FAALİYETLERİ

Üniversitelerimize bağlı toplam 148 enstitüde yürütülen yüksek lisans, sanatta yeterlik ve doktora programları ile tıp fakültelerinde yürütülen tıpta uzmanlık programlarındaki öğrenci ve mezun sayılarının yıllara göre değişimi Tablo 12'de gösterilmiştir.

1983-1996 yılları arasındaki dönemde yüksek lisans öğrencisi sayısı 9.059'dan 49.853'e, doktora öğrencisi sayısı (sanatta yeterlik dahil) 4.336'dan 19.673'e, tıpta uzmanlık öğrencisi sayısı ise 2.364'den 6.251'e yükselmiştir. Böylece, üniversiteler dışındaki diğer eğitim kurumlarındaki 34 yüksek lisans, 45 doktora ve 442 tıpta uzmanlık öğrencisi ile birlikte, 1995-1996 ders yılında ülkemizdeki toplam lisansüstü öğrenci sayısı 76.298'e yükselmiştir.

Yüksek lisans öğrencilerinin 685'i, doktora öğrencilerinin 437'si, tıpta uzmanlık öğrencilerinin ise 294'ü olmak üzere, toplam 1.416 lisansüstü öğrenci yabancı uyrukludur.

Tablo 7'de görüldüğü üzere, yüksek lisans ve doktora programlarına kayıtlı öğrencilerin alanlara göre dağılımı aşağıdaki gibidir :

	Yüksek Lisans		Doktora	
	Sayı	%	Sayı	%
Dil ve Edebiyat	1.563	3,1	653	3,3
Sosyal Bilimler	20.629	41,4	6.366	32,4
Eğitim	4.402	8,8	1.221	6,2
Temel Fen Bilimleri	3.421	6,9	1.543	7,8
Sağlık Bilimleri	2.551	5,1	3.344	17,0
Mühendislik	12.749	25,6	4.646	23,6
Ziraat-Orman	3.434	6,9	1.529	7,8
Sanat	1.104	2,2	371	1,9
Genel Toplam	49.853	100,0	19.673	100,0

Lisansüstü öğrencilerin % 8,2'si tıpta uzmanlık öğrencilerinden oluşmaktadır. Ancak, her yıl Tıpta Uzmanlık Sınavı'na (TUS) başvuranların sadece küçük bir bölümü bu programlara yerleştirilebilmektedir. Bu nedenle, aile hekimliği kurumlaştırılarak açıkta kalan nitelikli tıp mezunlarına bu alanda lisansüstü eğitim imkanı sağlanmalı, böylece ülke genelinde sağlık hizmetlerinin verim ve niteliği de yükseltilmelidir.

TABLO 12

ÜNİVERSİTELERDEKİ LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİLERİN YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ

YIL	YENİ KAYIT SAYISI			KAYITLI ÖĞRENCİ SAYISI			MEZUN SAYISI		
	Y.LİSANS	DOKTORA	TIP UZM.	Y.LİSANS	DOKTORA	TIP UZM.	Y.LİSANS	DOKTORA	TIP UZM.
1983 - 1984	4516	932	--	9059	4336	--	1473	805	595
1984 - 1985	4832	934	644	11215	5577	2364	1831	522	502
1985 - 1986	6997	1616	833	12285	5443	2850	2184	504	648
1986 - 1987	7198	2257	929	14078	6702	2711	3449	812	557
1987 - 1988	8200	2684	1148	16884	7732	3705	3397	626	530
1988 - 1989	8164	2774	1080	18171	8887	4197	3327	787	671
1989 - 1990	9329	2856	873	22456	10593	4280	3839	1006	792
1990 - 1991	9279	2723	1059	25006	11705	4340	4189	1437	973
1991 - 1992	11971	3150	1160	30615	12838	4330	4318	1351	795
1992 - 1993	11255	3293	1348	33442	13949	4664	4611	1358	711
1993 - 1994	12940	3269	1336	35797	14752	4961	5051	1456	811
1994 - 1995	15097	3757	1358	41012	16025	5410	5409	1614	801
1995 - 1996	16628	4032	1495	49853	19673	6251	VY	VY	VY
VY: Veri yok									

Büyük öğretim üyesi açığı bulunan anaokulu ve ilkokul öğretmenliğinde doktora öğrencisi yoktur. Bilgisayardaki toplam doktora öğrencisi sayısı 162, elektrik-elektronikte 472, matematikte ise 235'dir.

Üniversitelerimize bağlı 148 enstitüde, 380'i sağlık bilimleri, 375'i sosyal bilimler, 524'ü fen bilimleri ve 29'u diğer uzmanlık enstitülerinde olmak üzere, toplam 1.308 doktora programı yürütülmektedir. Doktora programlarına kayıtlı öğrenci sayısına göre en büyük ve en küçük beş üniversitemiz aşağıda gösterilmiştir :

İstanbul Üniversitesi	4.009
İstanbul Teknik Üniversitesi	2.090
Ankara Üniversitesi	1.872
Marmara Üniversitesi	1.507
Hacettepe Üniversitesi	1.033
Mustafa Kemal Üniversitesi	1
Pamukkale Üniversitesi	2
Niğde Üniversitesi	6
Mersin Üniversitesi	7
Kocatepe Üniversitesi	8

Sadece Başkent, Onsekiz Mart, Galatasaray, Kırıkkale, Koç ve Muğla Üniversitelerinde doktora programı yoktur.

Lisansüstü öğrencilerin toplam öğrenci sayısına oranı ülkemizde % 5,7'dir. Bu oran İsrail'de % 21,1, ABD'nde % 21,4, Birleşik Krallık'da % 18,8, Fransa'da % 14,1, İsveç'de % 13,9, İtalya'da % 4,5, Japonya'da ise % 3,9'dur.

Üniversitelerimizdeki lisansüstü eğitim ve bununla ilgili araştırma faaliyetlerinin başlıca gelir kaynakları ve bu kaynaklardan 1996 yılında sağlanacağı tahmin edilen gelirler aşağıdaki gibidir :

Makina-Teçhizat Ödenekleri	4.326 Milyar TL.
Dış Krediler	2.523 "
Araştırma Fonuna Katma Bütçeden Ayrılan Pay	868 "
Teknolojik Araştırmalar Sektöründen Ayrılan Pay ...	706 "
Kütüphane Ödenekleri	684 "
TÜBİTAK Tarafından Sağlanan Proje Desteği	458 "
Toplam	9.565 "

Böylece, üniversitelerimizde iyimser bir yaklaşımla araştırma desteği olarak kabul edilebilecek tüm rakamlar 1996 Haziran ayı döviz kuru üzerinden hesaplandığında bulunan toplam miktar 120 milyon ABD dolarıdır. Bu miktar 1993'de 59, 1995'de ise 62 milyon ABD doları idi. Görüldüğü gibi, 53. Hükümet döneminde, 1995'den 1996'ya, üniversitelerimizin araştırma ile ilgili ödeneklerinde yaklaşık % 100 oranında bir artış sağlanmıştır. Ancak, toplam rakamın % 72'sini oluşturan makina-teçhizat ödenekleri ile dış kredilerin önemli bir kısmının lisans düzeyindeki eğitimde, özellikle tıp fakültelerinde harcanmakta olduğu göz önüne alındığında, üniversitelerimizdeki araştırma harcamalarının ileri ülkelere kıyasla son derece kısıtlı olduğu görülmektedir.

Üniversitelerde özellikle doktora düzeyindeki eğitim ve araştırma faaliyetlerinin başlıca amacı bilime uluslararası düzeyde katkılar yapmaktır. Bu tür katkıların genellikle kabul edilen ölçüsü ise uluslararası atıf endekslerince (Science Citation Index, Social Science Citation Index, Arts and Humanities Citation Index) taranan bilimsel dergilerde yayımlanan makale sayısıdır.

Sözü edilen üç uluslararası atıf endeksine taranan dergilerde 1985 ve 1995'de yayımlanan Türkiye adresli bilimsel makale sayısı ve ülkemizin bu bakımdan dünya ülkeleri sıralamasındaki yeri aşağıdaki gibidir:

	1985		1995	
	Sayı	Sıra	Sayı	Sıra
Science Citation Index	493	43	2.812	34
Social Science Citation Index	31	43	114	36
Arts and Humanities Citation Index ...	8	45	20	37
Toplam Makale Sayısı	532	--	2.946	--

Türkiye adresli toplam makale sayısı 1974'de 249 iken, 1981'de 395'e, 1985'de 532'ye, 1995'de de 2.946'ya yükselmiştir. Açıkça görüldüğü gibi, Türkiye kısa bir süre içinde, gerek fen gerekse sosyal bilimlerde, hem toplam makale sayısı, hem de dünya sıralamasındaki yeri bakımından, son derece kısıtlı mali imkanlara rağmen, çok önemli bir sıçramayı gerçekleştirebilmiştir. Nitekim, Türkiye artış oranı bakımından Tayvan ve Güney Kore'nin ardından üçüncü sıradadır.

Madalyonun diğer yüzüne bakıldığında ise şu hususlar

görülmektedir :

a) Türkiye’de öğretim üyesi başına uluslararası yayın sayısı 1985’de 0,074, 1995’de ise 0,20’dir; yani ülkemizde halen beş öğretim üyesinden sadece biri yılda bir tane uluslararası düzeyde bilimsel makale yayınlatabilmektedir.

b) Bilimsel yayınların kalitesinin bir ölçüsü, yayın sayısının o yayınlara başka bilim adamlarınca yapılmış olan atıflara bölünmesi ile bulunan, “etki parametresi” adlı göstergedir. Türkiye, fen bilimlerindeki yayın sayısına göre 34. olmasına karşılık, aynı alandaki etki parametresine göre 43. sıradadır.

En yeni bilgilere ulaşım imkanlarının sağlanması bilimsel araştırma faaliyetleri için gereken en önemli girdilerden biridir. Ülkemizde 1986’da BİTNET ve 1993’de INTERNET bağlantılarının sağlanmış olmasına rağmen, çeşitli nedenlerden dolayı, bilgiye ulaşım ve veri iletişimi hizmetleri istenen düzeye henüz ulaşamamıştır. Yükseköğretime tahsis edilen toplam kütüphane ödenekleri devlet üniversitesi başına 160.000 ABD doları gibi, oldukça küçük bir rakamdır. Giderek artan bilimsel dergi maliyetleri göz önüne alınarak, 1 Haziran 1996’da TÜBİTAK ile birlikte “Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi” projesi başlatılmıştır. Bu proje kapsamında ülkemiz sathında kurulacak akademik ağ üzerinde tüm kütüphaneler, arşivler, dokümantasyon ve bilgi merkezleri birbirlerine bağlanacak ve kullanıcılar odalarındaki bilgisayarlar vasıtası ile elektronik ortamda her türlü bilgiye ulaşabileceklerdir. 2000 yılında tamamlanması öngörülen projenin toplam tutarı 45 milyon ABD doları olup, 1996 için planlanan harcama 1,2 trilyon TL’dir. Yükseköğretim Kurulu bünyesindeki Dokümantasyon Merkezi söz konusu ağın odak noktasını oluşturacak olup, merkezin işletmesi bir protokolle TÜBİTAK’na devredilmiştir.

Yukarıda belirtilmiş olduğu gibi, üniversitelerimizdeki araştırmalara ayrılan toplam mali destek, iyimser bir yaklaşımla 120 milyon ABD doları, buna karşılık yurtdışındaki araştırma görevlilerine yapılan yıllık masraf ise 42 milyon ABD dolarıdır. 1416 sayılı Kanuna göre Milli Eğitim Bakanlığı’nca gönderilen öğrenciler için de yaklaşık bir o kadar harcama yapıldığı göz önüne alındığında, ortaya tüm üniversitelerimizin araştırma ödeneklerinin toplamına yakın bir rakam çıkmaktadır. Bu nedenle, öğretim üyesi yetiştirilmesinde yurtiçi ve yurtdışı imkanların birlikte değerlendirilmesi, üniversitelerimizdeki araştırma faaliyetlerinin geliştirilmesi bakımından da ele alınmalıdır. Yukarıda IV.3 no.lu kısımda sözü edilen yurt ve stüdyo apartmanlar projesi bunun ilk adımıdır.

Bu yaklaşımın ikinci adımı ise araştırmaya ayrılan kaynakların dağıtımının rasyonelize edilmesidir. Bu kaynaklardan araştırma fonları Maliye Bakanlığı'nca, teknolojik araştırmalar ise DPT tarafından dağıtılmakta olup, her iki kaynaktan dağıtılan ödenekler de, ülkemizde bu amaçla kurulmuş olan TÜBİTAK tarafından dağıtılan tutarın neredeyse iki katıdır.

Diğer yandan, en gelişmiş üniversitelerimizin dahi araştırma altyapıları eskimiş durumdadır. Bu nedenle, dış kredi ve iç finansman kaynaklı bir altyapı geliştirme fonunun oluşturulmasında yarar vardır. Ancak, bu fonun, geçmiş dış kredilerde olduğu gibi merkezi teçhizat alımı şeklinde değil, Yükseköğretim Kurulu, DPT ve TÜBİTAK tarafından oluşturulacak bir ortak komisyona proje halinde sunulacak önerilerin değerlendirilmesi sonucunda, üniversitelere esnek bir şekilde yapılacak tahsisler yoluyla ve belirli ölçüde bir rekabet ortamı içinde işletilmesi daha yararlı olacaktır.

Her ülkede olduğu gibi, kaynakların kıt olduğu alanlarda Türkiye de belirli politikalar dahilinde tercihler yapmak ve kaynakları en hızlı ve en verimli sonuçların alınabileceği alan ve konulara tahsis etmek zorundadır. Bu bakımdan, yukarıda değinilmiş olan hususların Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nda ayrıntılı olarak ele alınıp tartışılmasında ve karara bağlanan hususların tüm kamu kurumlarını bağlayıcı bir biçimde hızla uygulamaya geçirilmesinde büyük yarar vardır.

Üniversitelerimizdeki lisansüstü eğitimin bir parçası olan araştırma faaliyetlerinin projelendirilerek sağlam finansman kaynaklarına dayandırılması ve bu amaçla tahsis edilen kamu fonlarının Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nca tespit edilen politikalar dahilinde mümkün olan ölçüde tek elden dağıtılmasında yarar vardır.

VII. ULUSAL AKADEMİK AĞ (ULAK-NET) İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.

Tarım ve sanayi toplumlarında mal ve hizmetlerin bir yerden bir yere hızla aktarılması için nasıl gelişmiş kara, hava ve deniz yollarına ihtiyaç varsa, "bilgi toplumu" olarak adlandırılan sanayi ötesi toplumlarda da bilimsel ve teknolojik bilgiler başta olmak üzere her türlü kuruluşlar arasında hızla aktarılması için "bilgi otoyolları"na ihtiyaç vardır.

Çünkü ekonomik kalkınma ile bilgi sağlama olanakları arasında doğrusal bir ilişki vardır. Yararlı bilgilere en kısa zamanda erişmek ulusal ve uluslararası pazarlarda "rekabet edebilirliğin" önemli bir koşulu haline gelmiştir. Bu nedenle gelişmiş ülkeler modern bilgi teknolojilerini zaman geçirmeden kütüphane ve bilgi merkezlerine sokmakta, ulusal bilgi alt

yapılarını geliştirmek için önemli yatırımlar yaparak sayısal kütüphaneler aracılığıyla her tür bilgiye (veri, ses, görüntü) elektronik olarak erişmektedirler. Örneğin, ABD'de 2000 yılına dek tüm dersliklerin, kütüphanelerin, hastane ve kliniklerin "bilgi otoyolu"na bağlanması planlanmaktadır. Amerikan Kongre Kütüphanesi 2000 yılına dek 5 milyon yapıtı elektronik ortama aktararak bunları daha geniş bir kitleye (okul ve kütüphanelere) sunmak için çalışmalar yapmaktadır. Fransız Ulusal Kütüphanesi koleksiyonunda bulunan yapıtların elektronik ortama aktarılması için her yıl 1 milyar dolar harcanması kararlaştırılmıştır.

"Bilgi toplumu" na ulaşmanın temel koşulu bir "bilgi otoyolu" nun varlığıdır. Bilgi otoyolu, yalnızca bildiğimiz anlamda Internet bağlanabilirliği ile sınırlı değildir. Özellikle çoklu ortam uygulamaları ve bunlara dayalı kullanımın gözönünde bulundurulduğu bilgisayar ağlarının kurulması, basit e-posta ve WWW gezintileri olarak algılanan temel Internet kullanımının çok ötesini hedeflemektedir. Bu amaçla, başta ABD olmak üzere tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde akademik camianın öncülüğünde özel amaçlı bilgisayar ağları kurulmaktadır. Avrupa özeline baktığımızda, İngiltere (JANET), Fransa(Renater), Almanya (DFN) ve İtalya(GARR) gibi G7 ülkeleri ile iletişim konusunda her zaman öncü konumunda bulunan İskandinav ülkeleri (NORDUNET) yanında; İspanya (RedIRIS) ve Yunanistan (GRNET) gibi AB ülkeleri, Avusturya (ACONET) ve İsviçre (SWITCH) gibi EFTA ülkeleri , Polonya (NASK), Çek Cumhuriyeti (CESNET), Slovakya (SANET) gibi Doğu Avrupa ülkeleri, Latviya (LATNET), Litvanya (LITNET) gibi Baltık ülkeleri ulusal araştırma ağlarını kurmuş ve geliştirmektedir. Kısacası Ulusal Akademik Ağ, tüm ülkeler için olduğu gibi Türkiye için de bir gereksinimdir.

Türkiye, küresel bilgisayar ağları ile bağlantısını ilk olarak 1986 yılında BITNET adı verilen ağa Anadolu ve Ege Üniversiteleri'nden ulaşarak sağlamıştır. 1986-1993 arasında çok sayıda üniversite TÜVAKA adı verilen oluşum çerçevesinden BITNET'e bağlanmış ve yurtdışı kuruluşlar ile veri iletişim olanaklarına kavuşmuştur. Özellikle etkileşimli çalışmaya olanak sağladığı için BITNET'e göre önemli avantajlar sunan Internet küresel ağına, 1993 yılında TÜBİTAK ile ODTÜ işbirliği ile gerçekleştirilen TR-NET oluşumu ODTÜ üzerinden bağlanılmıştır.

Küresel bilgisayar ağları ile ilgili bu gelişmelere karşın, Türkiye'de akademik kuruluşların şu anki bilgisayar ağı bağlantıları ne yazık ki çağın gereklerine uygun durumda değildir. Bunun dört temel nedeni şöyle sıralanabilir:

1- Ağ trafiğinin yoğun olduğu coğrafi bölgeler arasında uçlar (üniversiteler) arasında düşük kapasiteli bağımsız bağlantılar yerine,

merkezler arası yüksek kapasiteli toplu bağlantılar (omurga) kullanılmasının ağın etkinliğini artırıcı etkisi uzun süredir bilinmektedir. Türkiye'de şu anda yukarıda açıklanan kronik gelişme sırasında kurulmuş ve coğrafi açıdan rasyonel olmayan pek çok bağlantı bulunmaktadır. Güçlü bir omurga yokluğu nedeniyle tüm üniversiteleri ve araştırma kuruluşları tek bir ağ üzerindeymişçesine birbirleri ile haberleşememektedirler.

2-Özellikle 1990 sonrasında bilgisayar ağlarının temel gereksinimlerinden biri haline gelen yüksek bant aralığı iyi bir bağlantının önemli şartlarından biridir. Bugün Türkiye'de 2 Mbps kapasiteli tek akademik bağlantı ODTÜ-Bilkent Üniversitesi arasındadır. Diğer üniversite bağlantıları 64 Kbps altında ve çoğunlukla 19.2 Kbps kapasitededir. Bu bant aralığı kapasiteleri ile yaygın ve değişik nitelikli uygulamalara yönelik kullanım mümkün olamamaktadır.

3- Yurtiçi ağların küresel Internet bağlantısının yüksek bant aralığına sahip olması gerekmektedir. ULAKBİM gayretleri ile Türkiye'nin genel akademik Internet çıkışları olan ODTÜ-SprintNET (ABD) bağlantısı 512 Kbps ve Ege Üniversitesi-EBONE (Almanya) bağlantısı 256 Kbps kapasiteye geçtiğimiz ay içerisinde çıkarılmıştır. Ancak Türkiye'nin akademik ve araştırma-geliştirme çalışmalarındaki gelişmesi göz önüne alındığında bu kapasitenin de kısa sürede yetersiz kalacağı açıktır. Yurtdışı Internet bağlantısı bant aralığının sürekli gereksinimi karşılayacak düzeyde tutulması gereklidir.

4-Üniversitelerin bilgisayar altyapılarının yeterli olmaması nedeniyle genelde bilgisayar ve özelde bilgisayar ağı kullanımı sınırlı kalmıştır. Özellikle önemli bir bilgi ve belge deposu olarak da görülebilecek bilgisayar ağı Internet, ne yazık ki pek çok üniversitemizde yaygın kullanım olanağı bulamamıştır. Yukarıda sayılan üç maddenin gerekleri yerine getirilse dahi, ulusal ağının başarılı olabilmesinde en önemli adım kullanımın yaygınlaştırılması, uygulamaların çeşitlendirilmesi ve kullanılan ulusal kaynağın en verimli şekilde geri döndürülebilmesindedir.

Bu ihtiyacı hisseden ve esasen 1991 yılından beri de ODTÜ ile birlikte TR-NET çalışmalarını yürüten ülkemizde Internet'in tanınmasına ve yaygınlaşmasına katkıda bulunan TÜBİTAK, akademik ağ konusunu profesyonel bir biçimde ele alarak, Yükseköğretim Kurulu'nun da desteğiyle, 1 Haziran 1996 tarihinde Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi'nin (ULAKBİM) kurulmasına karar vermiştir. Bu merkezin amacı Türk üniversitelerinin ve araştırma birimlerinin ulusal ve küresel bilgisayar ağı bağlantılarını gerçekleştirerek ülke çapında bir etkileşimli ağ kurma ve bu ağ aracılığıyla araştırmacılara bilgi ve belge hizmetleri sağlamaktır.

ULAKBİM tarafından kuruluş çalışmaları sürdüren ve 1997 yılının ilk çeyreğinde tam olarak işlevsel hale gelmesi Ulusal Akademik Ağ (ULAK-NET) akademik ve araştırma kuruluşlarında bilgisayar iletişim ağları ile ilgili sorunların aşılmasını sağlamanın yanında ülkemizde araştırma ağları konusunda boşluğu da giderecek ve geleceğe yönelik kapsamlı projelerin oluşturulmasında rol oynayacaktır.

ULAK-NET'in temel bileşenleri şöyle sıralanabilir.

* Ankara-İstanbul-İzmir üçgeninde 34 Mbps kapasiteli, en yeni ağ teknolojilerinden biri olan ATM temelli bir omurga oluşturulacaktır. Bu omurganın kurulması ve işletilmesi için Türk Telekomünikasyon A.Ş. ile işbirliği yapılmaktadır. Omurganın Kasım 1996 içerisinde devreye girmesi beklenmektedir.

* Omurga köşeleri Ankara, İstanbul ve İzmir şehirlerinde Türk Telekomünikasyon A.Ş.'nin ana veri iletişim santrallerinde yer alacaktır. Buralardaki ATM anahtarlar omurga trafiğini düzenleyecek omurga yönlendiricileri ise Internet temelli trafiğin yönlendirilmesini sağlayacaktır.

* Tüm üniversiteler ve daha sonra da araştırma-geliştirme kuruluşları coğrafi olarak en uygun köşesinden omurgaya bağlanacaklardır. Üniversitelerin ULAK-NET omurgasını bağlantıları en az 64 Kbps kapasitede olacaktır. Özellikle Internet kullanımı yaygın ve donanım açısından güçlü üniversiteler ise 2 Mbps kapasite ile bağlanacaklardır. Uç bağlantıları, Avrupa'da yaygın bir şekilde kullanılan ve Türk Telekomünikasyon A.Ş. hizmetleri arasına henüz girmekte olan Frame Relay teknolojisini kullanacaktır. Bu bağlantıların sağlıklı, güvenli ve yüksek teknolojili olması için TÜBİTAK-Türk Telekomünikasyon A.Ş. işbirliği ile yurt çapında şebeke iyileştirme ve yaygınlaştırma çalışmaları yürütülecektir. Uç bağlantı çalışmalarının 1997'nin ilk çeyreğinde tamamlanması planlanmaktadır.

*ULAK-NET'in yurtdışı çıkışları ile ilk etapta Ankara-SprintNET 512 Kbps ve İzmir-EBONE 256 Kbps üzerinden olacaktır. 1997 başında bu bant aralıklarının iki kat artırılarak toplam bağlantı kapasitesinin 1.5 Mbps'e yükseltilmesi ve trafik arttığı zaman bütçe olanakları içerisinde kısa vadede 3 Mbps'e kadar artırılması planlanmaktadır. Ayrıca, en kısa sürede deneme çalışmaları sürdürülmekte olan Avrupa çapındaki TEN-34 hızlı omurgasına bağlanmak üzere girişimlerde bulunulacaktır.

* Özellikle donanım yetersizliği olan üniversitelerin bu olanaktan en iyi şekilde yararlanabilmesi için ULAKBİM, bu üniversitelere bağlantı donanımı yanında birer ağ bağlantılı bilgisayar laboratuvarı

sağlayacaktır. Kısaca, "Standart Donanım Paketi" olarak adlandırılan bu laboratuvar, bir Internet sunucusu, 10-15 Grafik yetenekli kullanıcı terminali, bir yazıcı, sunucu için kesintisiz güç kaynağı, ve gerekli yerel ağ donanımı içerecek, ve ULAKBİM teknik elemanları tarafından ULAK-NET bağlantısı sağlanırken kurulacak ve üniversite yetkililerine teslim edilecektir.

ULAK-NET'in tam olarak işlevsel hale gelmesi ile Türkiye Akademik Ağı, Avrupa'daki benzerleri arasında oldukça önemli bir noktaya gelecektir. Küresel ağlarla tanışmanın başladığı 1986 yılından bu yana tek bir araştırma ağı kurulmaması nedeniyle ortaya çıkan geri kalmışlık önemli ölçekte aşılabilecektir. Unutulmaması gereken, sektörün özelliği gereği bu ağın sürekli ileri teknoloji ile içiçe tutulabilmesi için gerekli idari, ekonomik ve teknik düzenlemelerin yapılması zorunluluğudur.

ULAKBİM, bu zorunluluğun bilincinde olarak ULAK-NET ile eşzamanlı olarak başlayan ya da 1997 yılında başlatılması planlanan çeşitli projeler üretmiştir. Bunlardan bir kısmı, ULAKBİM'in temel kuruluş amaçları içerisinde yer alan bir Ulusal Bilgi Merkezi'nin kurulmasına yöneliktir.

1. Daha önce Yükseköğretim Kurulu bünyesinde hizmet veren Dokümantasyon Merkezi ile TÜBİTAK bünyesinde hizmet veren Enformasyon Hizmetleri Müdürlüğü'nün ulusal Bilgi Merkezi adı ile, tek bir çatı altında birleştirilmesi.

2. Ulusal Bilgi Merkezi tarafından verilen bilgi ve belge sağlama hizmetlerinin elektronik ortama taşınması yolu ile ULAK-NET'in ulaşabildiği noktadan bu hizmetlere anında ulaşılabilmesi; Bu sayede "ulusal kampüs" kurulması yolunda ilk adımın atılması; Bu amaçla bir yandan ULAKBİM Dokümantasyon Hizmetleri Müdürlüğü tarafından işletilecek bir süreli yayın otomasyonu sisteminin kurulması, diğer yandan da ULAKBİM Enformasyon Ürün ve Hizmetleri Müdürlüğü tarafından verilen bilgi tarama hizmetlerinin ULAK-NET üzerinden kullanılabilmesi için düzenlemelerin yapılması.

3. İlgili kuruluşlar arasında işbirliği ve eşgüdüm sağlayarak akademik ağ üzerinde yer alan kütüphaneler, arşivler, dokümantasyon ve bilgi merkezlerinin elektronik ortamda sunacakları hizmetlere ilişkin politikaların ve standartların saptanması; Bu konuda gerekli durumlarda teknik danışmanlık hizmetleri verilmesi.

4. ULAK-NET trafiğini sürekli izleyecek ve ağ simülasyonu yapacak bir birimin oluşturulması; Bu sayede ULAK-NET'in her zaman gereksinimlere karşılık verebilecek teknik yapıda tutulması.

5. Ankara'nın batısında üç üniversite kampüsü ile ULAKBİM hizmet binasının çok hızlı ve yüksek nitelikli bir ATM ağı ile birbirine bağlanması (Ankara Hızlı Şehir Ağı Projesi - AHŞAP); Bu ağ üzerinden uzaktan ders uygulamaları yapılması; ATM teknolojileri ile ilgili denemelerin bu kapsamda sürdürülmesi ve olası uygulamalar için bilgi birimimi edinilmesi.

6. Özellikle AHŞAP kapsamında oluşacak çokluortam türü bilgilerin belgeye dönüştürülmesi için bir Çokluortam Dokümantasyon Merkezi kurulması; Bu merkezde oluşturulacak belgelerin ULAK-NET üzerinden ya da çevrim-dışı kullanımının sağlanması.

7. Ulusal Süperbilgisayar Merkezi kurulması; Yüksek kapasiteli akademik ve araştırma hesaplarının yapılabilmesi için merkezi bir birim oluşturularak en son teknolojiye sahip bir süperbilgisayarın kullanıcıların hizmetine sunulması; bu sistemin sürekli yeni teknolojiye sahip olabilmesi için gerekli yatırım planlamasının yapılması.

TÜBİTAK ULAKBİM projesi için 2000 yılına kadar öngörülen yatırım bütçesi 45 milyon dolar civarındadır. Bu miktarın 25 milyon doları alt yapı çalışmaları ve Ulusal Akademik Ağ omurgasının kuruluşu, üniversite ve araştırma kuruluşlarının bu omurgaya bağlanması için gereken donanım ve yazılımına harcanacaktır. Aynı dönemde ULAKBİM tarafından sunulacak bilgi ve belge hizmetleri ile bunun için gereken donanım ve yazılıma ise 20 milyon dolar civarında bir harcama yapılması planlanmaktadır. Bu harcamaları yaklaşık dörtte üçlük kısmı, hat kiralaları, süreli yayın abonelikleri ve CD-ROM veri tabanı lisanslarından oluşan işletim masraflarıdır. AHŞAP ve izleyicisi projelerin çoğunun dış kaynaklardan karşılanması planlanmaktadır.

VII. YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI

Türkiye'de okul öncesi, ilk ve ortaöğretime ayrılan toplam bütçe ödenekleri (MEB kolonu) ile yükseköğretime ayrılan bütçe ödeneklerinin yıllara göre değişimi Tablo 13'de gösterilmiştir. 1996'da Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi 257,6, yükseköğretim bütçesi 92,2, toplam eğitim bütçesi ise 349,8 trilyon TL'dir.

Ülkemizde kişi başına kamu kaynaklı eğitim harcamaları 1993'de Cumhuriyet tarihinin en yüksek değeri olan 114 ABD dolarına yükseldikten sonra, 1996'da 68 ABD dolarına düşmüştür. Aynı dönemde toplam eğitim bütçesinin konsolide bütçe içindeki payı % 22,0'dan % 9,8'e, GSMH'ya oranı ise % 4,01'den % 3,0'e düşmüştür. Yine aynı dönemde, yükseköğretim bütçesinin konsolide bütçe içindeki payı % 4,1'den, % 2,6'ya, GSMH'ya oranı ise % 0,9'dan % 0,8'e düşmüştür.

TABLO 13

EĞİTİM İÇİN AYRILAN BÜTÇE ÖDENEKLERİNİN YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ

YIL	BÜTÇE ÖDENEKLERİ, Milyar TL. (Cari Fiyatlarla)			TOPEĞİTİM BÜTÇESİ		YÜKSEKÖĞRETİM BÜTÇESİ			DÖVİZ	KİŞİ BAŞINA TOPLAM EĞİTİM HARCAMALARI	
	MEB	YÜKSEK ÖĞRETİM	TOPLAM	BÜTÇE PAYI (%)	GSMH PAYI (%)	TOP. EĞ. B ÜT. İÇ. PAYI %	TOP. BÜT. İÇ. PAYI %	GSMH PAYI %	KURU TL ABD \$	ABD \$	Milyon TL. (1996 Fiy.)
1980	88,3	29,3	117,6	16,1	2,21	24,9	4,0	0,55	89,3	30	2,57
1981	147,3	46,5	193,8	12,9	2,42	24,0	3,1	0,58	132,3	32	2,96
1982	187,2	54,8	242,0	13,8	2,28	22,6	3,1	0,52	184,9	28	2,84
1983	287,7	95,5	383,2	15,2	2,75	24,9	3,8	0,69	280,0	29	3,40
1984	341,6	118,2	459,8	14,2	2,07	25,7	3,7	0,53	442,5	21	2,77
1985	466,0	150,1	616,1	12,3	1,74	24,4	3,0	0,42	574,0	21	2,52
1986	618,5	221,1	839,6	11,6	1,64	26,3	3,0	0,42	755,9	21	2,45
1987	928,6	322,0	1.250,6	11,3	1,67	25,7	2,9	0,43	1.018,4	23	2,52
1988	1.794,4	614,5	2.411,9	11,6	1,87	25,5	2,9	0,48	1.813,0	25	2,70
1989	2.967,1	1.050,7	4.017,9	12,2	1,74	26,2	3,2	0,46	2.311,4	32	2,70
1990	8.506,5	2.205,4	11.011,9	17,1	2,77	22,8	3,9	0,56	2.927,1	67	4,85
1991	13.850,2	4.291,2	18.141,4	17,9	2,90	23,7	4,2	0,68	5.074,8	62	5,02
1992	30.357,2	8.996,7	39.353,9	18,9	3,57	22,9	4,3	0,82	8.555,9	79	6,82
1993	57.546,4	16.659,5	74.205,9	22,0	3,72	22,5	4,1	0,83	10.860,0	114	7,98
1994	93.580,5	31.182,8	124.763,3	15,1	3,21	25,0	3,8	0,80	31.180,0	66	3,47
1995	135.572,4	45.232,0	180.804,4	13,5	2,30	25,1	3,2	0,58	42.887,0	68	4,93
1996	257.601,1	92.172,7	349.773,8	9,8	2,37	26,4	2,6	0,62	(*)79.649,0	68	5,46

(*) 1996 Haziran 1 \$= 79.649.-TL. olarak alınmıştır.

Toplam eğitim bütçesi ile yükseköğretim bütçesinin GSMH'ya oranları 1991'de bazı ülkelerde ise aşağıdaki yüzdelerde gerçekleşmiştir (Council for Higher Education Planning and Budget Committee, "The Higher Education System in Israel", Tel Aviv, 1995.) :

	<u>Toplam Eğitim</u>	<u>Yükseköğretim</u>
İsrail	8,3	1,8
ABD	7,0	2,4
İsveç	6,5	1,2
Fransa	6,0	1,1
Hollanda	5,8	1,7
Almanya	5,4	0,9
Birleşik Krallık	5,3	1,0
Japonya	5,0	0,9

Türkiye'de yükseköğretim bütçesinin toplam öğretim bütçesi içindeki payı 1996'da % 26,4 olup, bu oran yukarıda sayılan ülkelerin ortalaması olan % 22,7'nin üzerindedir.

Yükseköğretimde öğrenci başına bütçe ödeneklerinin yıllara göre değişimi Tablo 14'de gösterilmiştir. Bu tabloda görüldüğü gibi, 1981'de örgün öğretimdeki öğrenci başına 2.014 ABD doları olan bütçe ödeneği 1989'da 1.433 dolara düştükten sonra 1990'da büyük bir artış oranı ile 2.114 dolara yükselmiş, bu artışın sürdürülmesi ile 1993'de Cumhuriyet tarihinin en yüksek değeri olan 2.658 dolara çıkmış, ancak daha sonra yaşanan ve etkileri halen sürmekte olan ekonomik kriz nedeniyle sürekli olarak düşerek 1996'da 1.509 dolara inmiştir.

Örgün öğretimdeki öğrenci başına bazı ülkelerde 1991'de yapılan harcamalar ise şöyledir :

ABD	13.600	ABD doları
İsrail	11.100	"
Birleşik Krallık	9.600	"
Hollanda	9.400	"
İsveç	8.500	"
Japonya	7.600	"
Almanya	6.300	"
Fransa	5.900	"

TABLO 14
YÜKSEKÖĞRETİM BÜTÇESİ İLE ÖĞRENCİ BAŞINA BÜTÇE ÖDENEĞİNİN
YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ

YIL	YÜKSEKÖĞRETİM TOP. BÜTÇE ÖDENEĞİ Milyar TL		ÖĞRENCİ BAŞINA TOP. BÜT. OD. Milyon TL (1996 Fiyatlarıyla)		ÖĞRENCİ BAŞINA TOP. BÜT. OD. ABD \$ (Cari Fiyatlarla)		BÜTÇEDEKİ CARİ HAR. OD. PAYI %	ÖĞRENCİ BAŞINA CARİ HARCAMA ABD \$ (Cari)*	
	CARİ FİYATLARLA	1996 FİYATLARIYLA	ORGÜN	TOPLAM	ORGÜN	TOPLAM		ORGÜN	TOPLAM
1980	29.3	32.519.4	124.89	120.30	1.579	1.521	76	1.200	1.155
1981	46.5	36.271.4	159.34	152.79	2.014	1.932	77	1.551	1.487
1982	54.8	35.785.4	149.05	140.52	1.885	1.778	73	1.376	1.297
1983	95.5	45.606.4	180.91	161.98	2.287	2.048	76	1.738	1.556
1984	118.2	39.677.7	119.75	134.56	1.701	1.494	79	1.343	1.180
1985	150.1	35.309.3	100.41	84.60	1.270	1.070	76	965	813
1986	221.1	37.272.4	100.47	79.29	1.270	1.002	78	990	781
1987	322.0	38.029.9	99.84	75.23	1.263	952	75	947	714
1988	614.5	39.312.9	100.82	75.08	1.369	1.020	72	985	734
1989	1.050.7	46.204.9	113.30	79.25	1.433	1.002	66	945	661
1990	2.505.4	73.949.2	167.17	109.85	2.114	1.389	72	1.522	1.000
1991	4.291.2	76.856.4	162.54	104.30	2.055	1.319	74	1.520	976
1992	8.996.7	100.337.9	180.89	118.81	2.238	1.503	77	1.761	1.157
1993	16.659.5	116.355.9	181.51	129.29	2.658	1.632	77	2.046	1.256
1994	31.182.3	90.067.4	137.06	80.21	2.025	1.185	75	1.519	889
1995	45.232.0	77.030.1	112.33	55.14	1.538	755	80	1.230	604
1996	92.172.7	92.172.7	120.25	75.18	1.509	943	69	1.042	651

(*) 1996 Haziran 1 S=79.649.- TL. olarak alınmıştır.

Açıkça görüldüğü gibi, Türkiye’de öğrenci başına yapılan harcamalar ileri ülkelerin oldukça gerisindedir.

Yükseköğretim yatırım ödeneklerinin alt sektörler göre dağılımı Tablo 15’de gösterilmiştir. Bu tabloda görüldüğü gibi, yatırımların yaklaşık % 30’u sağlık sektöründe, yani üniversite hastanelerindedir. Buna karşılık, örgün öğretimdeki öğrencilerin sadece % 4,8’i tıp fakültelerindedir. Başka bir deyişle, tıp fakülteleri hariç tutulduğunda, örgün öğretimdeki öğrenci başına yapılan ortalama harcama 1.463 dolara düşmektedir.

Devlet üniversitelerinin gelir kaynaklarının yıllara göre değişimi Tablo 16’da gösterilmiştir. 1995 yılı için kesinleşen rakamlara göre, üniversitelerin geçen yılki toplam geliri cari fiyatlarla 62,7 trilyon TL olup, bunun % 69’u bütçeden, % 27,5’i ise döner sermaye ve diğer kaynaklardan üniversitelerce sağlanmıştır. Öğrencilerin ödediği katkı paylarının toplam gelirlere oranı ise sadece % 3,5’tir.

1994-1995, 1995-1996 ve 1996-1997 dönemlerinde programlara göre cari öğrenci maliyetleri ile 1. ve 2. öğretimdeki öğrencilerden alınan katkı payları Tablo 17’de gösterilmiştir. Görüldüğü gibi, bu dönemde maliyetler tıpta 240’dan 810 milyon TL’ye, mühendislikte 65’den 160 milyon TL’ye, hukuk, iktisat ve işletmede ise 35’den 80 milyon TL’ye yükselmiştir.

1995 yılında öğrencilerden alınan toplam 2,2 trilyon TL tutarındaki katkı payının harcama kalemlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir :

Beslenme	% 50
Sağlık	% 18
Spor	% 4
Barınma	% 4
Kültür	% 4
Diğer Sosyal Hizmetler	% 3
Genel Yönetim Giderleri	% 1

Toplam

% 93

Görüldüğü gibi, öğrencilerin ödediği katkı paylarından eğitim için yapılan harcamaların payı sadece % 7, bu harcamanın üniversitelerin toplam gelirlerine oranı ise sadece $0,07 \times 0,035 \times 100 = \% 0,25$ ’dir.

Açıkça görüldüğü gibi, ülkemizde öğrencilerin ödediği katkı payı esas olarak mediko sosyal hizmet giderlerine cüzi bir katkıdan ibarettir. Başka bir deyişle, yükseköğretim Türkiye’de reel öğrenim ücretine tabi değildir. Kaldı ki, neredeyse isteyen her öğrenci son derece düşük faizle ve mezuniyetten sonra ödenmek üzere, YURTKUR’a borçlanarak katkı payını ödeyebilmektedir.

TABLO 15
YÜKSEKÖĞRETİM YATIRIM ÖDENEKLERİNİN ALT SEKTÖRLERE
GÖRE DAĞILIMI

YIL	TOPLAM YATIRIM ÖDENEĞİ (MİLYON TL.)		ALT SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI (%)		
	CARİ FİYATLARLA	1996 FİYATLARIYLA	EĞİTİM	SAGLIK	DİĞER
1985	37.712	8.871.324	72.1	27.9	.
1986	50.186	8.510.788	71.9	28.1	.
1987	79.161	9.349.356	73.6	26.4	.
1988	171.278	10.957.584	68.9	21.9	0.2
1989	351.941	15.476.737	68.7	30.1	1.2
1990	617.837	19.121.317	72.6	25.1	2.1
1991	1.198.014	21.456.710	60.8	35.1	4.1
1992	2.052.441	22.890.357	56.0	41.7	2.3
1993	3.759.940	26.260.782	60.7	37.6	1.7
1994	7.842.265	22.651.365	65.2	31.3	3.5
1995	8.923.450	15.196.636	59.9	34.7	5.4
1996	25.441.754	25.441.754	66.2	29.3	4.5

TABLO 16

DEVLET ÜNİVERSİTELERİNİN GELİR KAYNAKLARININ YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ
(Milyon TL., Cari Fiyatlarla)

YIL	KATMA BÜTÇE ODENEKLERİ					GERÇEK HAZINE YARD	ÜNİVERSİTENİN GELİRLERİ			ÖGR. KATKI PAYI HARÇ	GELİRLER GENEL TOPLAMI	GELİR KAYNAKLARININ PAYLARI (%)		
	PERSONEL	DİĞER	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM		DÖNÜŞ.	DiğER*	TOPL.			HAZINE	ÜNİ	ÖGR.
1983	53.054	14.876	23.385	4.206	95.521	77.650	VY	2.079	VY	-	VY	VY	VY	VY
1984	61.780	21.375	27.130	7.402	118.187	112.305	VY	1.093	VY	978	VY	VY	VY	VY
1985	75.000	24.500	37.712	14.502	151.714	148.711	VY	3.461	VY	9432	VY	VY	VY	VY
1986	110.000	37.000	50.486	25.000	222.486	225.268	VY	7.850	VY	13.190	VY	VY	VY	VY
1987	156.027	55.172	79.261	30.164	320.624	357.171	VY	16.040	VY	15.051	VY	VY	VY	VY
1988	320.000	90.000	171.038	32.743	614.444	599.893	159.992	20.521	180.512	22.321	802.727	74.8	22.5	2.7
1989	500.800	147.578	356.686	45.519	1.050.683	1.349.902	351.186	46.850	398.036	25.349	1.772.287	76.1	22.5	1.4
1990	1.704.400	302.862	709.206	87.166	1.505.362	2.780.753	618.036	69.362	687.398	80.412	3.529.063	78.8	19.5	1.7
1991	2.704.400	515.000	1.198.014	278.580	4.695.994	5.149.624	1.077.563	182.203	1.259.766	65.718	6.475.108	79.5	19.5	1.0
1992	5.600.000	835.000	2.165.231	522.671	9.122.971	8.617.127	1.786.108	182.870	1.968.987	137.655	10.723.769	80.3	18.4	1.3
1993	10.000.000	1.529.000	3.198.940	967.474	16.695.514	14.725.565	3.213.737	381.070	3.594.816	425.157	18.745.541	78.5	19.2	2.3
1994	18.808.000	3.218.500	7.842.265	1.314.055	31.182.820	28.834.345	7.189.873	493.778	7.683.651	1.108.389	37.616.885	76.0	20.4	2.9
1995	30.000.000	5.000.000	8.923.450	1.309.320	45.232.770	43.268.165	15.926.889	1.310.330	17.237.219	2.214.730	62.720.114	69.0	27.5	3.5
1996	55.002.000	8.631.257	25.441.754	3.097.739	92.172.750	87.564.113	35.486.478	3.014.829	38.501.307	9.419.610	135.485.030	64.6	28.4	7.0

VY: Veri Yok

* Kantin, kafeterya, yurt, kira vb.gelirler

TABLO 17
PROGRAMLARA GÖRE ÖĞRENCİ BAŞINA CARİ MALİYETLER VE
ÖĞRENCİLERCE ÖDENECEK KATKI PAYLARI

(Milyon TL.)

PROGRAM	1994-1995			1995-1996			1996-1997		
	ORT. CARİ MALİYET	KATKI PAYI		ORT. CARİ MALİYET	KATKI PAYI		ORT. CARİ MALİYET	KATKI PAYI	
		I. ÖĞRETİM	II. ÖĞRETİM		I. ÖĞRETİM	II. ÖĞRETİM		I. ÖĞRETİM	II. ÖĞRETİM
TIP FAKÜLTELERİ	240	4.60	-	360	15.0	-	810		
DIĞER SAĞ. BİL. FAK.	85	3.10	42.5	130	12.5	50.0	250		
MÜH. MİM. FAK.	65	2.46	32.5	100	10.0	40.0	160		
ZİRAAT-ORMAN FAK.	65	2.46	32.5	100	10.0	40.0	160		
GÜZEL SANATLAR FAK.	65	2.46	32.5	120	8.0	50.0	240		
EĞİTİM FAK.	60	1.85	17.5	50	7.0	25.0	95		
HUKUK. İKT. İŞL.	35	1.85	17.5	60	3.0	30.0	30		
İLETİŞİM FAK.	28	1.85	14.0	50	7.0	25.0	170		
AÇIKÖĞRETİM	2.5	0.62	-	4	2.0	-	4		
KONSERVATUVARLAR	200	4.60	100.0	300	15.0	100.0	530		
YAB. DİLLER YO	152	3.10	-	230	10.0	-	320		
SİVİL HAV. YO	120	2.15	-	180	12.0	-	510		
DIĞER 4 YILLIK YO	28-80	1.54-2.15	14.0-30.0	50-120	5.0-6.0	25.0-30.0	145-165		
2 YILLIK MYO	28	1.54	14.0	50	5.0	25.0	55		
LİSANSÜSTÜ PROG.	30	1.54	15.0	60	10.0	20.0	*		
FEN-EDB FAK.	60	1.85	30.0	90	7.0	35.0	170		

* Henüz tespit edilmemiştir.

Buna karşılık, bazı ülkelerde öğrencilerin ödediği reel öğrenim ücretlerinin o ülkelerdeki devlet üniversitelerinde öğrenci başına yapılan harcamalara oranı aşağıdaki gibidir : (The World Bank, "Priorities and Strategies for Education", Washington, D.C., 1995) :

Şili	% 26
Jamaika	% 25
Endonezya	% 25
Vietnam	% 23
Kore	% 23
İspanya	% 20
İsrail	% 20
Kosta Rika	% 16
ABD	% 15
Filipinler	% 15
Barbados	% 15
Kenya	% 12
Nepal	% 10
Kolombiya	% 10
Japonya	% 9
Çin	% 9
Malezya	% 6
Tayland	% 5
Hindistan	% 5
Pakistan	% 4
Mısır	% 4
Sri Lanka	% 3
Honduras	% 3
Bolivya	% 3
Macaristan	% 2
Guatemala	% 2
Fransa	% 1

Açıkça görüldüğü gibi, yükseköğretim ancak zengin ülkelerde paralı olabilir yolundaki iddia geçersizdir. Tersine, yükseköğretim ancak bu hizmeti ücretsiz olarak verebilecek kadar zengin ülkelerde ücretsiz olabilmektedir.

Eğitim yarı kamusal bir hizmettir. Buna göre, eğitim amacıyla yapılan yatırımların, biri toplumsal, diğeri ise kişisel olmak üzere iki tür getirisi vardır. Kişisel getiri eğitim görmüş kişinin yaşam boyunca bundan dolayı elde edeceği ek gelirin, toplumsal getiri ise kişinin eğitim görmüş olmasından dolayı yaratılan katma değer, o kişinin eğitimi için yapılan yatırıma oranıdır.

Dünya Bankası'nca 58 ülkede eğitimin kişisel ve toplumsal getirileri üzerinde yapılan araştırmaların sonuçlarının özeti aşağıdaki gibidir (Gürüz,K. ve diğerleri, "Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji", TÜSİAD Yayın No . T/94, 6-167, İstanbul, 1994) :

a) Eğitimin kademesi yükseldikçe kişisel getiri bağıl olarak artmaktadır;

b) Yükseköğretime yapılan devlet katkılarında en çok üst gelir grupları yararlanmakta ve ülke fakirleştikçe bu faydalanma oranı daha belirgin hale gelmektedir.

Yukarıda (b) şıkkında belirtilen olgunun nedenleri açıktır. Alt gelir gruplarındaki ailelerin çocukları yükseköğretime giriş için gereken orta öğretim kademelerine dahi ulaşamadıkları veya, bu kademeyi tamamlasalar dahi, yükseköğretime devam için feragat etmeleri gereken gelir kendileri için önemli olduğundan dolayı yükseköğretimden mahrum kalmaktadırlar.

Gelir düzeyine ve başarının devamına bağlı, karşılıksız ve karşılıklı burs ve düşük faizli ve mezuniyetten sonra ödemeli kredi programları ile desteklenen makul miktarlarda ve üniversiteleri sağlıklı bir rekabet ortamı içinde atılcı bir işletme şeklinde organize olmaya zorlayacak reel öğrenim ücreti, hiç kimseyi yükseköğretimden mahrum etmeyeceği gibi, tersine, alt gelir gruplarına daha fazla imkan yaratacaktır.

Hiç bir ülkenin yükseköğretimin en pahalı şeklini ücretsiz olarak her isteyene sunamayacağı giderek daha iyi anlaşılmaktadır. Kendilerine sağladığı yararlar göz önüne alındığında, öğrenciler ve mezunları istihdam eden işverenler yükseköğretim giderlerine daha fazla katkıda bulunmalıdırlar.

Yukarıda (a) şıkkında belirtilen olgu ile hızla gelişen teknoloji karşısında erken uzmanlaştırılan kişilerin işlerini kaybederek marjinalleşme tehlikesine maruz kalmaları, bir çok ülkede eğitimin yapısı ile finansmanına ilişkin politikaların gözden geçirilmesine yol açmıştır. Buna göre;

a) Kamu yatırımları temel eğitime ve ortaöğretime kaydırılmakta, bununla birlikte üniversiteler çeşitli yollarla kaynak yaratmaya teşvik edilmekte ve yükseköğretim reel öğrenim ücretine tabi kılınmaktadır;

b) Eğitim (education), iş eğitiminden (training) ayrılmaktadır. Devlet yatırımları, kişisel getirisi ve maliyeti çok daha yüksek olan mesleki ve teknik eğitimden, toplumsal getirisi daha yüksek ve maliyeti çok daha düşük olan genel eğitime kaydırılmakta, iş eğitimi ise işverenlere bırakılmaktadır. *

Önceki bölümlerde de değinilmiş olduğu gibi, ortaöğretim düzeyindeki mesleki ve teknik liselerle yükseköğretim düzeyindeki meslek yüksekokullarının irtibatlandırılması ve işle bütünleşik eğitim yapılabilmesi için işverenlerin işletmelerini eğitime de açarak eğitimin giderlerine katkıda bulunmalarının sağlanması için gerekli yasal düzenlemelerinin ivedilikle yapılmasında yarar vardır.

Tablo 13'de görüldüğü gibi, yükseköğretim bütçesi cari fiyatlarla 1995'de 45,2 trilyon TL, 1996'da ise 155 trilyon TL lik talebe karşılık 92,2 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. 1997 için tahmini talep, 132 trilyon TL'si yatırımlar için olmak üzere, toplam 310 trilyon TL dir.

Yükseköğretime tahsis edilen bütçe ödeneklerinin artırılması tabii ki fevkalade önemlidir. Bu artışlar yapılırken gözönüne alınması gereken kriter, 1993 yılında sabit fiyatlarla örgün öğretimdeki öğrenci başına yapılan harcama olmalıdır (2.658 ABD Doları).

Ancak, bunun yanında üniversitelerin idari ve mali sisteminin çağdaş gelişmelere uygun, köklü bir şekilde değiştirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde halen uygulanmakta olan bir önceki yıla göre pazarlık ve anlaşma ile artırılan ve çok sayıda kalemden oluşan bütçe sistemi (negotiated, line-item budgeting), artık dünyadaki en verimsiz sistem olarak kabul edilmektedir. Döner sermaye sistemi de esas olarak bundan farklı değildir.

Bu sistemin yerine, çok daha çağdaş ve üniversitelerin yapısına uygun olan, girdi ve çıktılara göre tespit edilen açık ve şeffaf kriterlere dayalı, tek kalemden oluşan bütçe sistemi getirilmeli, üniversiteler öğrencilerden alınacak reel öğrenim ücretlerini kendileri tespit edebilmeli, kaynak yaratmaya teşvik edilmeli ve kendilerine tahsis edilen bütçe ödeneği ile öğrencilerden alınacak öğrenim ücretlerini ve kendi yarattıkları

* Kaynaklar:

- a) Middleton, J. Ziderman, A., and van Adams, A., "Skills for Productivity", Oxford University Press, 1993.
- b) European Round Table of Industrialists (ERT) " Education for Europeans Towards the Learning Society", Brussels, 1994.
- c) Conference des Recteurs Europeens and ERT, "Moving Towards a Learning Society", Brussels, 1995

kaynakları birleştirerek vaat ettikleri faaliyet programı ile bunun sonucunda üretecekleri çıktılara uygun bütçelerini kendileri yapabilmelidirler.

VIII. GEREKLİ YASAL DÜZENLEMENİN GEREKÇE VE ANA HATLARI

İnsanlığın günümüzde yaşamakta olduğu Bilgi Toplumu'na geçiş süresinde yükseköğretim sisteminin başlıca ürünleri olan bilgi ve bilgili insan, ülke ekonomilerinin başlıca girdileri, rekabet gücünü belirleyen temel unsurlar ve toplumsal gelişmenin itici gücü olarak kabul edilmektedir.

Üniversitelerimizin gerek eğitim-öğretim ve gerekse araştırma-geliştirme faaliyetleri bakımından çağın gerektirdiği evrensel kalite düzeyine ulaşabilmeleri ve bilimsel, teknolojik ve sosyoekonomik gelişmelere göre kendilerini sürekli olarak yenileyebilmeleri için yüksek öğretimde sağlıklı bir rekabet ortamının tesis edilebilmesinde yarar vardır.

Böyle bir ortamda, ülkemizdeki devlet üniversiteleri ile vakıf yükseköğretim kurumları birbirleri, yurtdışındaki yükseköğretim kurumları ve de ideal üniversite kavramı ile rekabet etme durumundadırlar.

Yurtdışında çok yüksek öğrenim ücretleri ödeyerek yükseköğrenim görmekte olan öğrenci sayımız kırkbin civarındadır. Öte yandan, vakıf üniversitelerinin Türk yükseköğretim sistemi içindeki payı halen % 1 civarında olup, bu payın görünür gelecekte % 10'lar düzeyine çıkarılması büyük bir başarı olarak kabul edilmelidir. Bu bakımdan, Türk yükseköğretiminin geleceğini sadece yurtdışı ve vakıf yükseköğretim kurumlarında aramak gerçekçi bir yaklaşım değildir; ağırlık büyük ölçüde devlet üniversitelerimizin üzerinde olacaktır.

Bu çerçeve içinde, yükseköğretim sistemimizde sağlıklı bir rekabet ortamının tesis edilebilmesi için:

a) Devlet üniversitelerimizin yurtdışı ve vakıf yükseköğretim kurumlarının sahip olduğu idari ve mali yetkilerle teçhiz edilmesi,

b) Bu alanda ulaşılan kalite düzeylerinin belirlenebilmesi için akademik değerlendirme mekanizmalarının kurulması ve toplumun bu konularda sürekli olarak bilgilendirilmesi;

kaçınılmaz ön şartlar olarak mütalaa edilmektedir.

Yükseköğretim sistemimizde bu tür bir yapıyı tesis etmektir. 1996'da oldukça geniş bir katılımı ile hazırlanan yasa tasarısı önerisi bu bakış açısı ile hazırlanmış olup tasarı ile getirilen yeniliklerin ana hatları aşağıda özetlenmiştir:

a) Üniversitelerimizin sahip oldukları her türlü fiziki mekan, tesis, teçhizat, bilgi birikimi ve insan gücünü kullanarak ek kaynak yaratmalarının önündeki tüm engeller kaldırılmaktadır.

b) Üniversitelerimiz kaynaklarının gerçek anlamda sahibi kılınmakta, kendilerine tahsis edilen kamu kaynakları ile yarattıkları kaynakları ve öğrencilerden alınacak katkı paylarını birleştirerek faaliyetlerinin kapsam ve niteliğine uygun yıllık bütçelerini kendilerinin hazırlamalarına imkan tanınmaktadır.

c) Üniversitelerimizin faaliyetlerinin kapsam ve niteliğinin gerektirdiği idari teşkilatlarını kendilerinin kurmaları öngörülmekte, bu meyanda özel nitelikler gerektiren işlerin görülebilmesi için akademik unvan sahibi olmayan kişilerin rektör yardımcısı düzeyinde istihdam edilebilmelerine ve kadro karşılığı sözleşmeli idari personeli çalıştırmalarına imkan sağlanmaktadır.

d) Üniversite yönetim kurullarına, öğretim elemanlarına bilim, araştırma-geliştirme, eğitim-öğretim, mal ve hizmet üretimine katkıları oranında ek ücret ödeme, kadro karşılığı veya giderleri üniversitenin kendi yarattığı kaynaklardan karşılanmak üzere sözleşmeli akademik personel istihdam etme yetkisi verilmektedir.

e) Üniversitelerde dekan adaylarının, müdür ve bölüm başkanı gibi akademik yöneticilerin ne şekilde belirleneceği senatolarca çıkarılacak yönetmeliklere bırakılmakta ve Cumhurbaşkanlığı'na sunulacak rektör adaylarının tespitinde Yükseköğretim Kurulu'nun devreden çıkması öngörülmektedir.

f) Üniversitelerdeki enstitü, yüksekokul, konservatuvar, meslek yüksekokulu ve araştırma uygulama merkezlerinin işleyişleri ile bölümlerin iç yapılarına ilişkin düzenlemelerin yapılması üniversitelere bırakılmaktadır.

g) Toplumla üniversite arasında ilişki kurmak, kalitenin yükseltilmesine ilişkin akademik değerlendirmeler yaparak Yükseköğretim Kurulu ve Üniversitelerarası Kurul'ca alınacak kararlara ve çıkarılacak

yönetmeliklere esas teşkil edecek görüş ve önerileri hazırlamak üzere, onu uluslararası düzeyde temayüz etmiş bilim adamı ve beşi üniversite mensubu olmayan, kendi mesleklerindeki başarıları ile toplumda saygınlık kazanmış kişiden oluşan ve yapısı süreklilik arzeden Akademik Değerlendirme Kurulu'nun oluşturulması öngörülmektedir.

h) Akademik unvan terfilerinin, Akademik Değerlendirme Kurulu'nun akademik unvanlı üyelerinin alanlara ve gelişmelere göre yapacakları öneriler üzerine Üniversitelerarası Kurul'un görüşü alınarak Yükseköğretim Kurulu'nca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek evrensel norm ve kriterlere göre, liyakatı öne çıkaran açık, şeffaf ve geniş katılım içeren usul ve esaslarla tamamen üniversitelerce yapılması öngörülmektedir.

ı) Türk Yükseköğretiminde çağın gerektirdiği kalite düzeyi ile genç nüfusumuzun yarattığı toplumsal talebin, diğer bir deyişle, nicelik ve niteliğin bağdaştırılmasının önündeki en büyük darboğaz, kısıtlı mali kaynakların yanında, nitelikli öğretim üyesi açığıdır. Yurtdışında öğretim elemanı ve araştırmacı yetiştirilmesi için harcanan toplam miktar, üniversitelerimizde araştırmaya harcanan toplam miktarla karşılaştırılabilir boyuttadır. Bu nedenle, yurtdışında öğretim elemanı ve araştırmacı yetiştirilmesi programının genişletilerek yürütülmesi, yurtiçinde oluşmuş olan bilimsel potansiyelin de bu amaçla seferber edilmesi, kısıtlı kaynakların en etkin biçimde kullanılabilmesi ve kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı ve Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu temsilcileri ile kendi alanlarında temayüz etmiş, eleman yetiştirme konusunda bilgi ve deneyim sahibi on bilim adamından oluşan Öğretim Elemanı ve Üst Düzey Araştırmacı Yetiştirme Kurulu kurulması öngörülmektedir.

i) Yükseköğretim, biri kişisel, diğeri ise toplumsal fayda sağlayan, yarı kamusal bir hizmettir. Bu hizmetin bedelinin kamu kaynakları yanında, kısmen de hizmetten yararlananlarca karşılanması, kamu maliyesinin temel ilkesidir. Ancak, sosyal adalet ve fırsat eşitliğinin gereği olarak muhtaç olanların korunması da çağdaş devletin temel görevlerindedir. Bu nedenlerle, öğrencilerin ödeyeceği katkı paylarının belirlenmesinde Yükseköğretim Kurulu'nca belirlenen cari maliyetlerin yarısını geçmemek kaydıyla, üniversite yönetim kurulları yetkili kılınmakta ve Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu'nca (YURTKUR) verilen katkı payları kredisi ile belirlenen katkı payları arasındaki farkın üniversite işletme hesabından geri dönüşlü ve düşük faizli kredi ve karşılıklı veya karşılıksız burs olarak verilmesi öngörülmektedir.

j) Her üniversitede kayıtlı öğrencilerin tabii üye olduğu Öğrenci Birliği kurulması, birlik başkanı ile yardımcısının, öğretim elemanlarının özlük hakları ve unvan terfileri dışında, oy hakkı ile senatoya ve görüşleri alınmak ve bilgi verilmek üzere katkı paylarının belirleneceği üniversite yönetim kurulu toplantılarına katılmaları öngörülmektedir.

k) Kar amacı gütmeyen vakıflara, üniversite kurmanın yanında, bir üniversiteye bağlı olmaksızın, meslek yüksekokulu, yüksekokul, sadece yüksek lisans yaptırmak üzere enstitü ve bunların birden fazlasını içeren Vakıf Yükseköğretim Okulu kurma imkanı sağlanmaktadır.

l) Öngörülmüş olan böylesine merkeziyetçilikten uzak bir yükseköğretim sistemi içinde Yükseköğretim Kurulu'nun işlevleri, esas olarak yükseköğretime tahsis edilen kamu kaynaklarının üniversitelerin önerecekleri yıllık faaliyet programlarına dayalı olarak ve geliştirilecek kriter ve göstergelere göre açık ve şeffaf sistemlerle üniversiteler arasında dağıtmak ve kaliteyi öne çıkaran akademik değerlendirme yapılmasını sağlamakla sınırlandırılmaktadır. Yükseköğretim Kurulu bu suretle bir milli mütevelli heyeti niteliğinden çıkarılarak asli işlevlerine döndürülmektedir.

Görüldüğü gibi, hazırlanmış olan yasa tasarısı önerisi belirli bir sistematik içermekte ve kendi içinde bir mantık bütünlüğüne dayanmaktadır. Bu nedenle, öneride yer alan bazı hususlarda tek başına yasal düzenlemelere gidilmesi halinde, istenen sonuçları almak mümkün olmayacak, tersine her bakımdan çok daha olumsuz durumlarla karşılaşılacaktır.